

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2019. január – XVIII. évfolyam 1. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájja:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Kakaós csiga **4**
Ádám Tamás
regényrészlete

Új év,
új kérdőjelek **6**
Turbók Attila versfüzére

Az üzlet **7**
Tóth-Máthé Miklós
novellája

Hazatérés **9**
Botz Domonkos
novellája

Leó és Lea **11**
Győri Andor jelenete

Egy megsebzett
Don Juan... **14**
Péntek Imre
Oláh Andrásról

A történelem
stafétája **17**
Turbók Gyula és
Turbók Attila kötetéről

Szögek
Horkay István grafikája



LUKÁTS JÁNOS

Följegyzések egy beszélgetésről

Az Örökség Kulturális Intézet Örökség Műhely nevet viselő sorozatának 2018. évi utolsó beszélgetése a kultúra finanszírozásának az elveiről, rendszeréről, sőt némiképp a történetéről szólt. Inkey Péter (a Horn-kormány egykori helyettes államtitkára, a Budapesti Kulturális Observatórium vezetője) és L. Simon László (országgyűlési képviselő, az Orbán-kormány egykori kulturális államtitkára) bontogatta és értelmezte ezt a hallatlanul sokoldalú, bonyolult területet, amely lehetőségeket és veszélyeket egyaránt bőven rejt, amelynek a tendenciái hol fölerősítik, hol kioltják egymást. Elvekről, tendenciákról és elemzésekről folyt a szó, konkrét részletezésre nem került sor, a finanszírozás személyes és tételes lehetőségei ezen a fórumon nem kaptak helyet.

...a polgári kormány tevékenységében egy sor kulturális terület, eredmény és probléma megérett az újragondolásra...

„Az idei év a kultúráé!” – ekképpen hangzott a beszélgetés bevezető mondata, ami nem úgy értendő, mintha a többi esztendőben a kultúra kulisszaszerepre kényszerült volna, vagy az idén kiugró szellemi virágzás tanúi lehetünk volna. Inkább azt jelentette ez a kijelentés, hogy a polgári kormány tevékeny-

ségében egy sor kulturális terület, eredmény és probléma megérett az újragondolásra, az újrendezésre, az újraszabályozásra. A kultúrafinanszírozás rendszeréről pedig a következő, patetikus hangvételű mondat szólt: „Az államnak be kell-e avatkoznia a kultúra szabályozásába?”

Az európai országok kultúraszabályozási politikája eltérő, más a nyugati és más a kelet-európai országok hagyománya. Keleten nagyobb mértékű az állami beavatkozás, de ennek történelmi, politikai és társadalmi okai egyaránt vannak. Ez függ az országok nagyságától, a nyelvtől, a felvevő piactól. Az USA-ban, Angliában, Német- vagy Franciaországban nincs ilyen támogatási forma, a jóval kisebb közép-európai országokban azonban erre szükség van. Magyarországon hagyományosan nagy feladat, nagy felelősség, egyúttal feladat és felelősség a minőségi kulturális termékek támogatása a kommerszekkel szemben.

A radikálisan új helyzet az I. világháború után következett be, amikor a kultúra forrásai és a korábbi mecénatúra számottevő mértékben elakadt, illetve megszűnt. A kultúra ugyanakkor egyre fontosabb szellemi értékhordozó lett, „az elszegénnyedéssel mintegy felértékelődött” a tudomány, a művészet, az oktatás, a múzeumok és egyéb gyűjtemények helyzete. A mecénatúrát akkoriban a nagytőke képviselőinek az aktivitása jelentette, bár ez gyakran egy-egy meghatározott csoporthoz kapcsolódott: egy-egy felekezethez vagy városhoz. A trianoni



Orosz István grafikája

országdarabolás után ugyan a kultúra, illetve a kultúrpolitika a revízió egyik legfontosabb segítője lett. A magánmecenatúra észrevehetően csökkent, a Magyarországra települt külföldi cégek vagy érdekeltségek nem tartották erkölcsi kötelességnek, hogy a magyar kultúrát támogassák.

A kultúratámogatást az állam idővel egyre nagyobb mértékben és egyre szélesebb körben vette át, és ebben a kérdésben mintha nem volna lényeges különbség az egyes rendszerek vagy kormányok felfogása között.

A beszélgetés harmadik előrelendítő kérdése pedig a következőképpen hangzott: „Jól érzi-e magát az állam ebben a helyzetben?” E provokatív ízü mondatra a válaszok inkább bizonytalanok voltak, esetleg túlságosan árnyaltak, végül megegyeztek valami olyasmiben, hogy a kultúrafinanszírozás nem jóézés kérdése, hanem kötelesség és felelősség, miközben nyilvánvalóan az eszmei szekértábornak az építését, illetve az értékteremtést és -támogatást jelenti.

A kultúrafinanszírozásnak az ideológiai célzatossága a nyugat-európai országokban lényegében csak a II. világháború után vett különösebb lendületet, illetve tudatosodott mint állami, illetve kormányfeladat, mint politikai eszköz – részben ellenhatásként a kelet-európai és a szovjet propaganda erősödésére.

Magyarországon Trianon után a kultúrafinanszírozás új szemléletét Klebelsberg Kunó nevéhez köthetjük, aki a kultuszminisztérium kifejezésben elsősorban az oktatás és a vallás állami támogatását tartotta fontosnak (az intézmény neve is sokáig Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium volt, de más névváltozatok idején is érzékelhető volt e két terület párhuzamos támogatásának a tendenciája).

„A hatalom kábítószere” – hallhattuk, olyan megoldandó feladat, amely a felelősségvállalás kötelezettségével jár együtt, amely értelemszerűen nem mindig, mindenben és feltétlenül egyezik a végrehajtó személy(ek) ízlésével. Ehhez kapcsolódóan: nem csak a költségvetés a kultúrpolitika alakítója.

A magánmecenatúra miért tűnt el? – hangzott a kérdés, és nem adható rá egyértelmű és megbízható felelet. A rendszerváltozás után reménykedtek feléledésében. Ez a támogatásfajta országonként változó mértékű, Angliában a támogatásoknak kb. 10%-át teszi ki. Magyarországon gondot jelent, hogy a külföldi tulajdonos nem ad támogatást, nem érdeklődik, nincs belőle haszna. Egyúttal a támogatás elszemélytelenedik (személyek helyére cégek lépnek), sőt több területen törvényileg tiltott az efféle pénzügyi vagy egyéb beavatkozás, amely a megvesztegetés gyanúját hordozza.

2009-től a gazdasági szereplők támogatói tevékenysége elsősorban a színházak esetében erősödött, a támogatás mellett élő kapcsolat alakult ki, a támogatás a teljesítéssel kezdett összefüggeni, ez azonban a műsorpolitikát, a látogatottságot erősen deformálta, és napjainkra visszaszorulóban van.

A kultúrából élők (vagy élni akarók) száma napjainkra erősen megnőtt, akár sokszorosára. E körülmény szabályozására és áttekinthetővé tételére más támogatási rendszert kell(ene) kialakítani. Az EU-országoknál ez a támogatási rendszer 0,5% körül mozog, Lengyelországban 20%, nálunk 45–60%. A rendszerváltozás óta érdemes magánszemélynek is támogatni a kultúrát, ezt a tendenciát minden magyarországi kormányzat elősegíti.

A támogatás áttekinthetőbbé tételére az alkotmány (kötelező érvénnyel) osztotta fel a kultúratámogatás útját és eszközeit: az államtól – az adóból – az önkormányzatok kapnak erre fordítható összeget, ebből kötelezően támogatandó a művelődési házak intézménye és a könyvtárak. A 3300 önkormányzat ugyanakkor nem köteles támogatni a múzeumokat és az egyéb gyűjteményeket.

A könyvkiadás támogatásának a színvonalja alacsony (abb, mint szükséges volna).

A kulturális fogyasztás mértéke az elmúlt évtizedben növekedett ugyan, de a vártnál, a szükségesnél és a lehetségesnél kisebb mértékben.

Bereti Gábor versei

A könyv

Ha kinyitod,
a könyvből ereklyefénysugarak
világítják be a szobát, s megkezdődik
az angyalok közti híradás.

Tudni fogják, a hófúvásból rozsdás fegyverek
hangjait hallani, s hogy templomainkba
hiába zsúfolódtak be az évszázadok,
amikor erre járt a földrengés,
falra festett imáink leperegtek mind.
És eltűntek sorra a földben.

Ha kinyitod,
kutat mélysége köszönt rád,
s már csak az alvás madarai
ismerik fel arcodat.

Hogy te vagy az, aki voltál,
s hogy aki voltál, csak akkor lehetsz ismét,
ha a könyvet kinyitod.

Lehet-e más...

a költészet, mint készülő történelem,
az írás szelleméből születő anyag,
szöveg, melyben életre kel az áldozat,
akár léte történetében az ember.

Mikor elgondoltalak, figyeltél-e rám
te térben-időben megtestesült Isten,
ki bennem élsz, s éled minden szenvedésem –
magadért? Értem? Hisz' minden csak nekem fáj.

Költészet vagy s melletted költészet vagyok.
Ige, emberré lett írás és félelem.
Te engem teremtesz, s én a költészetem,

s ebben él a világ. Virágzik és ragyog.
S aki vagyok, mintha nem én lennék. Csak te –
a gyönyör és az elmúlás szerelmese.

ÁDÁM TAMÁS

Kakaós csiga

Szombatot hozott a reggel, fáradtan ébredek. Csak nézem a plafont, üresnek érzem magam, gondolataim visszatérnek a gyárba. El szeretnék szakadni, visszatérni a világomba, elmerülni egy regényben, szívembe zárni kedvenc verseim. Az éjjeli szekrényen sorban állnak az olvasatlan könyvek, az egyiket kezembe veszem. Összefolynak a sorok a szemem előtt, hiába összpontosítok, az üzemnél kötnek ki gondolataim, lepergnek előttem a rémisztő képek, felvillannak a sötét arcok, köhögők, mintha az ottani port szívnam magamba.

Tízéves lehet már a sötét hátizsákom, kíváncsi vagyok, meddig bírja még, cipzár akadozik, varrás szálazódik. Era szatyrot fog, megyünk a piacra. A kis tér a Kőrösi Csoma Sándor utcából dudorodik, mint a disznó vastag bele. Régen itt mindent Zalka Máté, született Frankl Béla író-tábornokról neveztek el. Polgári családból származott, majd partizán lett, vörös, antifasiszta Spanyolországban. Írt vagy hat könyvet, az értékítélet elmarad. Utcanevek, terek változnak, de az idősebbek mindhalálig Zalka Mátét emlegetik a környéken. A piac lagymatag, nem ehhez szoktam, árus és vevő kevés. Nem túl vidám a hangulat, csak néhány piros alma mosolyog. Veszünk pár kiló jonatánt. Füstölt szalonna, házi kolbász, disznósajt, friss kenyér kerül a szatyorba, hátizsákba. Csupa koleszterinszegény étel. Beugrunk még a boltba, tíz kilós macskatápot cipelünk, szerencsére a közelben lakunk. A vásárlások rendszeressé válnak, ötszáz méterre található egy Penny, sok apróságot veszünk, mégis alig bírjuk a szatyrokat, az eledel eleve nehéz. Győzködtem Erát, mert míg nem léptem be az életébe, házhoz hozatta a macskatápot, az almot, dupla áron, pedig kevés pénz jött a házhoz.

Era szeret és tud is főzni, bár ki-kimaradnak napok. Főleg a portugál konyhában járatos, írt is egy könyvet. Sorra veszünk majd, megízleljük a különleges ételeket, ígéri. Számára Portugália a világ közepe, sokszor járt már kinn a férjével, aki fél évtizede halott. Gyomorrák. Körbeutazták az országot, sátorban aludtak, bográcsban főztek, rengeteg izgalmas kalandban volt részük. Csodás képeket mutat, az egyikken lélegzetállító szakadék mentén haladnak, keskeny függőhíd imbolyog alattuk. Parafaerdőben sírnak a fák. Lehasított kérgük vörös, mint a vér. Nekem is fáj, nekik is, ő másként éli meg, legyint, újra kinő a kéreg. Ezért található a lakásban sok parafa: burkolatok, dossziék, lábtörlők. Alakítottak egy céget a férjével, nagyobb mennyiséget importáltak, jöttek a kamionok parafával megrakodva. Ötcsillagos szállodákban tárgyaltak az ügyfelekkel, Era zavartan tördelgette a kezét, nem ért az üzlethez. Úgy, ahogy kell, be is dőlt a cég, maradt egy csomó adósság.

Dolgozószobája és a háló egy és ugyanaz. Itt alszunk, szeretkezünk, másodszor találkoztunk, amikor megtörtént az intim együttlét. Felhívott a lakásába, lánya brassóit sütött, majd távozott. Ehető volt. A másik szobában a barátnője lakott, mi meg a konyhában röhögtünk, pörögtünk, piszkáltuk, felhúztuk egymást, tán az ajtót se csuktuk be magunk után.

A fotelben ült belém, a hangok felerősödtek. A barátnőjeig biztosan elértek. Izgalmasnak tűnt. Félhomályba hajló sötétség takart bennünket, került a fényt, szégyellte a testét, a múlt időt, később sem láttam meztelen. Fürdés után a törölközőt testére csavarta, csatakos haja vállát érte. Érvelhettem: úgy kell vállalnunk egymást, ahogy, és amilyenek vagyunk, a jelenlegi állás szerint. Na, meg a nagy nekibuzdulások, ki nyilatkozások: jöhet bármilyen vihar, egymásba kapaszkodunk, nem söpör el bennünket a szél, jóban, rosszban együtt. Mint egy rossz tévésorozatban.

Egész nap halkán szól a portugál zene, másképp nem tud létezni. Könyveket, újságokat tördel a kissé felturbózott, négy-nolcvanhatos gépén. Nem is értem, hogyan tud dolgozni ilyen régi masinával. Csodálatos kötetek kerülnek ki a keze közül, mégis kevés a munka, most éppen semmi. Úgy tesz, mintha. Pedig nem. Néha megigazítja szemüvegét, egyik cigit a másik után szívja. Befut egy kis újság tipográfiája havonta, az is több a semminél.



A Jézus-szobor Lisszabonban

Régebben tíz kilométert futottam naponta, most öttel kezdem. Azzal keresek önigazolást a kihagyásra, hogy évekip Skóciában éltem, és hazajövet rengeteg gondom akadt. Jöhet hó, zuhogó eső, a mozgás nem maradhat el, csak így nyer értelmet az egész. Jó futni, rendezem gondolataim, megszületik a fejemben egy-egy verssor, vagy csak egyszerűen nézem a mellettem haladó szűk világot. A borosüvegekkel, sörös dobozokkal, műanyagokkal, papírokkal teleszórt vasúti töltést. Néha megbotlok, majd orra esek a járdát feltúró gyökerekben, mélyedésekben. A megfagyott víztócsák is veszélyesek, ha észreveszem, nekilendülök, csúszok. A szebb napokat látott Budapesti Nemzetközi Vásár területe húzódik a másik oldalon. Rozsdás kerítés övezte jókora földdarab, hatalmas nyárfákkal, platánokkal, fűvel, gazzal benöve. Néhol egész rendezettek a kacsaringózó keskeny utak, pár csarnokot szépen rendbe tettek, belül zajlik az élet, konferenciákat tartanak, koncerteket rendeznek. A pénztár előtt kígyózó sorok araszolnak, alig tudom kikerülni a fiatalokat. A járda mellett több száz autó parkol. Másnap alig lehet lépni a szeméttől, a pálinkás üvegektől, sörös dobozoktól. A padon bontatlan pezsgőpalackok várakoznak magányosan, nincs gazdájuk. Megihatnám mindegyiket, jól megszédülhetnék. Futok tovább, a szálloda, a Kincsem park mellett haladok. Néhány kilométer után visszafordulok, fáradok, meg kellene állnom, de úgy nincs értelme, a végén már csak vonszolom magam. Otthon, zuhany. Így megy hetekig, de be kell látnom, a fizikai munka mellett lehetetlen vállalkozás.

Hétköznapi dolgokról beszélgetünk, szóba kerül a barátnő; tanít az egyetemen, elvált, gyermeke nincs, most vett egy lakást két utcával arrébb, felújítják, ezért költözött ideiglenesen Era lakásába. Ennek már fél éve, jól érzi magát itt, két idősdő asszony kiönti a lelkét egymásnak. Nem is volt ezzel semmi gond mindaddig, amíg meg nem jelentem, utána egyre gyakrabban emlegette az asszonyom, miért nem megy már el innen Mirella, ránk telepedik, kihasznál bennünket. A ridegebbé vált kapcsolatot észrevette a barátnő, megértette, harmadik személy nem kívánatos az életünkben. Amúgy is eszes asszonyság, gyorsan elköltözött. Néha meglátogattuk, megkért, rakjam össze a könyvespolcát, csavarjam be a csavarokat, mintha ez lenne a szakterületem. Egyedül mentem, elvégeztem a munkát, és hazaballagtam, Era nem szólt semmit, mordan várt, ekkor vettem észre, hogy féltékeny vagy micsoda, amit én ki nem állhatok. Mindenesetre ezután minden kapcsolatot megszakított a barátnőjével, pedig csupán csak segítettem.

Vasárnap hosszabb sétára indulunk, jókedvünket nem lopja el a zord idő, kinevetjük az omladozó víztornyot, a százlábú házat, a terepjárókkal száguldozókat, azt, hogy beesett száz forint a vízelvezető csatorna rácsán. Az Örs vezér téren, a metrókijáratnál kakaós csigát, forró kutyát veszünk, mire hazaérünk, el is fogy. Történeteket mesélünk egymásnak, Era valahogy mindig a volt párjánál köt ki, róla mesél, gyönyörű kapcsolatokról, minden emlék és minden tárgy hozzá köti. Sokadszor hallom azt a történetet, amikor Portugáliában elromlott az autójuk, és ki akarták rabolni őket, az ura elzavarta a rablókat. Milyen szép napokat töltöttek együtt, egy hangos szó el nem hangzott közöttük, nem akadt egy szúrós tekintet, szemöldökrándulás. Mint a mesében. Kezd zavarni. A tökéletes férj elhalványít, árnyékában élek, nem tudom helyettesíteni. Nem is akarom.

Lánya, Dina teljesen váratlan pillanatokban jelenik meg, szobája dugig limlomokkal, alig lehet bemenni. Betölti az egész lakást a huszonéves, kicsit telt, formás leányzó. Rendezkedik, olykor főz, megesik, hogy a nyomtatóm helyén virág-vázát találok, ami szebb, mint a gép, de nyomtatni nem nagyon lehet vele. Érezteti velem, hogy ő van itthon, és nem én, ez az ő birodalma. Sokszor marhaskodtunk, röhögtünk, veszszük a lapot. Az anyja tudat alatt tart tőle, a kelleténél többet ad a véleményére. Dina együtt él egy intelligens sráccal, Totóval, aki szellemes, intelligens, de nem megy messzire a cinizmusért. Megesik, hogy Totót egész éjjel nem találja, nem veszi fel a telefont, a haverokkal bulizik. Budán laknak valami eldugott picinyke családi házban, sokszor összevesznek, a lány rohan az anyjához, zokogva mondja: soha többet nem lép be újra ebbe a kapcsolatba! Ezt az álláspontot két napig tartja, utána úgy folytatódik minden, mintha mi sem történt volna.

*Számára Portugália a világ közepe,
sokszor járt már kinn a férjével,
aki fél évtizede halott.*

Esteledik, teszünk még egy kört, gondozatlan a környék, amerre járunk, pedig körös-körül házak, összetákoltszok, panelek, itt található a közelben a legendás Pataky kultúrház, nagy bulik színtere, régen fellépett itt minden komolyabb rockbanda. Egyik fele jelenleg is a kultúrát szolgálja, az új szárnyat egy országos tévétársaság szállta meg. A Csajkovszkij parkon is átbálgunk, leülünk egy padra, csókolózunk. Felvillan előttem egy kép: középiskolásként ugyanitt vadásztunk a lányokra, felültünk a pad támlára, lábunk az ülődeszkán, kezünkben fekete címkés cseresznyepálinka. A szomszédos Ida presszó már bezárt, tönkre ment, pusztul itt minden. Gint ittunk Árpival, az unokatestvéremmel, jöttek a siheder lányok, suttogtak, szájuk sarkán nyomot hagyott a kólás bor, miniszoknyás combjukat olykor keresztbe tették, és mi ilyenkor nagyon boldogok tudtunk lenni, miénk volt a világ! Minden szombaton a harminchetes villamossal érkeztem, és rendre itt kezdtük az estét. Forgott a szalagos magnó; Beatles, Jimi Hendrix, Doors, Cream, Monkees. Lányok csapódtak hozzánk. Árpi később megismerkedett egy hosszú hajú szőke lengyel csajjal, egyikük sem bírta a másik nyelvet, beszéd nélkül megértették egymást. Összeházasodtak, jöttek a gyerekek, a túlórák, engem másfelé sodort az élet, egyre ritkábban találkoztunk, az Ida nevű presszóban már keserű volt a gin. Egyszer felmentem hozzájuk a negyedik emeleti panelba, Bella nyitott ajtót, Árpi tolószékekben ült, sovány volt, szeméből kiszökött a fény. Felelevenítettük a múltat, úgy tettünk, mintha nem változott volna semmi. Micsoda kispolgári csökevény, hogy már inni sincs kedvünk, ismételtük vagányul a régi szlogent! Kis idő után jött a hír, Árpit negyven évesen elvitte a rák. Elkéstem a temetéséről.

Nem is értem, miről beszélgetünk séta közben Erával, csak a testem van jelen. Otthon bekapcsolom a tévét, nézem, de nem tudom, mit látok, mit hallok. Holnap megint vasmunkás leszek, fémeket terelő juhász.

Részlet a Munkásosztály gyönyöre című készülő regényből

Turbók Attila

Új év, új kérdőjelek

A könnyecsepp oldalnézetéből
mit látsz az arcomon
e nekivadult télben?
Feljajdulás fagyott prizmagömbjét
vagy narancstömör, boldog nevetést?
Karodban szunnyadnak
friss vágycsok:
kisdéd égi fények,
ó, ha nekem is jutna ott
egy megváltó derékalj.

■ ■ ■

Mit hoznak majd a katógó napok,
az összekapcsolt heti szerelvények,
a peronokon átsüvítő szél,
a vaskorláthoz odafagyott ének?

■ ■ ■

Kezedben látcső.
Mit látsz a lejtőn
álmodott utunkról?
Szűkülő sínpárt, távlat
fordítottját,
vagy elakadt ösvényt
embermagas gazban?

■ ■ ■

Én meg én, megint csak Én,
véletlenül sem én meg: te,
fordítva inkább: te meg én,
drága Te, kalandos Én,
de nincs benned efféle
igény, önhitt és büszke vagy,
tömör szív, sziklakemény.
Szánhatnálak, de minek,
így maradsz mindenkinél
énebb szegény.

■ ■ ■

Valaki lélegzik közöttünk.
Érintem a hajad, lefogja a csuklóm,
a szádhhoz közelítek, sorompó ereszkedik közénk,
karom ölelni tárom,
hullámával rögvest elsodor
az álombéli bámész óceán.

■ ■ ■

Két szomszédos hadállás sáncai között
ördögsekér buckázik-gurigázik.
Rejtjeles üzenet nélkül érkezik,
tüskésen kileng, majd lomhán visszafordul.
Míhaszna útja néma, visszhangtalan.

Páncélt öltöttem, arcomon rostély.
Kibírom-e a súlyos toporgást?
Valaha rózsza lángolt kezemben,
vérvörös, romantikus jelkép,
de – mint minden rózsza – szirmokra hullt,
most színe sincs, sem illata,
csak a kérdőjel sárga-görbe szára.

■ ■ ■

Tél van, megint tél,
az enyhe Floridában is.
Nem vár lányaim mosolybanánja.
A túléléshez te maradsz velem,
vagy már te sem.
Lehattél volna tágas Noé-bárka,
menekítő, boldog összevisszaság,
de kettős könyvelés maradsz,
oszlopos szigor.
Én pedig – külön rovatban –
rendezetlen számla.

■ ■ ■

Rám morrannak az eltékozolt évek:
merre dülöngtél, alvilági vándor,
dantei léptek helyett merre kuncsorogtál,
mit gyúrtál magadból
napfényből és sárból?

■ ■ ■



Ország László fotója

TÓTH-MÁTHÉ MIKLÓS

Az üzlet

Pányoki Etele festőművész valamikor a hetvenes évek közepén hagyta el az országot, akkori kifejezéssel élve disszidált, és aztán karriert csinált az Egyesült Államokban. Természetesen csak így leírva ment ez ilyen könnyedén, a valóságban nagyon megküzdött érte, de mert a tehetsége mellé remek impresszáriót is talált, végül is sikerült.

Pányoki természetesen már itthon is tehetséges volt, főiskolai tanárai messze őt tartották a legjobbnak, de később ez csak a hátrányára szolgált az irigyek és a gáncsoskodók fal-kájával szemben. Ahol csak lehetett, akadályozták az érvényesülésben, képeit csak néha vették be még csoportos kiállításokra is az illetékesek, egyéni tárlatot legfeljebb abban az általános iskolában rendezhetett, ahol kényszerűségből rajzot tanított. Ott legalább megbecsülték, de hát ez nem sokat javított a közérzetén, mely érthetetlen mellőzöttsége folytán a lelkét gyötörte. Akkor ugyanis még naiv volt Pányoki, és azt hitte, a tehetség megfelelő „ajánlólevél” a művészi kibontakozáshoz. Hát nem! Ez már akkor sem így ment, és Pányokinak rá kellett döbennie, hogy veszített. És ha valamit mégis kezdeni akar a képességével, azt csak jó távol teheti meg. Elhatározását még az is motiválta, hogy rendszerellenesnek és klerikálisnak kiáltották ki. Az előbbi néhány nem éppen hízelgő kijelentése miatt, mellyel a „puha” diktatúrát véleményezte, az utóbbit azért, mert freskókat festett több katolikus templomban is.

– Akkor Rubens is klerikális volt – jelentette ki rezignáltan Pányoki egy társaságban –, és hosszan sorolhatnám a többi festőt. Az egyháztól legalább munkát kaptam, máshonnan meg csak bunkót a fejemre.

A „bunkózásban” különösen hárman szorgoskodtak nagyon. Két kollégája, Csikai és Kálózdi, meg egy művészettörténész kritikus, akit Törtelinek hívtak. Ezt a három illetőt nagyon megjegyezte magának Pányoki, és nyilván azok is tisztában

lehetek azzal, hogy leginkább őket jegyezte meg. Hiszen akik intrikálnak, beszámítják ezen tevékenységükbe az áldozatok reakcióját is, egyébként semmi élvezet az egészben.

Ezért csodálkozhattak mind a hárman, amikor 1993 augusztusában az először hazalátogató Pányoki éppen őket hívta meg vacsorára a budapesti Hilton Szálló éttermébe. Nem tudták mire vélni ezt a gesztust, hacsak az eltelt idővel nem. Az könnyörtelenül a hátuk mögé került, és bizonyára így történhetett ez Pányokival is, aki közben dúsgazdag, ismert művésszé vált. Miért bolygatná már a múltat?

*Nem kell mást tennetek,
csak az erre gépelt szöveget aláírni.
Abban a percben zsebből kifizetem...*

A vacsora alatt kerülték a régi, kényes témákat, politikáltak, de inkább arról faggatták Pányokit, hogy él kint, min dolgozik most, milyen ott a művészek helyzete. Már a kávéval szolgálta fel a pincér, amikor Pányoki szivarra gyújtott, és a felbodorodó füstfelhő mögül kitekintve odaszólt nekik.

– Mondjátok, akartok fejenként kétezer dollárt keresni?

– Hát hogyan! – vágta rá gyorsan Csikai. – Ki az, aki nem akarna? Ebben a nehéz gazdasági helyzetben még tíz dollárnak is örülhetne az ember.

– Rendben – bólintott Pányoki, és zakója belső zsebéből összehajtogatott papírlapokat húzott elő. – Nem kell mást tennetek, csak az erre gépelt szöveget aláírni. Abban a percben zsebből kifizetem nektek a kétezer dollárt.

– De hát mi az? – ocsúdott először Törteli. – Megtekinthetem?

– Természetesen – nézett rá Pányoki –, de előbb felolvasom a szöveget, mely minden példányon egyezik, csak a nevek változnak. Amint látom, ez itt Csikai nevében íródott. Hallgassátok figyelmesen.

Elővette a szemüvegét, aztán nyugodt, lassú hangon olvasni kezdett.

– Alulírott Csikai Teofil Kaplony elismerem, hogy én egy aljas, semmirekellő, undorító fráter vagyok. Jellemtelenségem csak fényévekben mérhető, és tehetségtelenségem még annak is fáj, aki csak bámul engem. Nem csoda hát, hogy egész életemben csak áskálódni tudtam az igazi tehetségek ellen, különösen Pányoki Etelét igyekeztem leginkább ellehetetleníteni. Mindent megtettem, ami módomban állt, hogy akadályozzam érvényesülését, és netán nagy művésszé váljon. Tettem ezt azért, hogy a bennem felgyúlt mérhetetlen irigységet ily módon is kompenzáljam. Ezek után még arra sem vagyok méltó, hogy Pányoki vagy más olyan művészek, akik gyűlöletem célkeresztjében álltak, egyszerűen leköpjenek. Ennyi! – tette le az asztalra a papírt Pányoki, aztán tollat vett elő, és ráhelyezte.



– Tessék, Csikai! Írd alá, és már zsebedben is a kétezer dollár.

– Mit? Hogy én...? Hogy ezt...? – Csikai feje a vörös kakas-taréjhoz hasonlított. – Hát ezért hívtál ide minket?!

– Ezért – mondta Pányoki. – Mégis mit gondoltatok? Hogy mindent elfelejtettem? Nem, uraim, vannak dolgok, amiket nem töröl ki az ember emlékezete. De most nem is erről van szó. Üzletet ajánlok. Ti beismeritek, hogy szemetek voltatok, én pedig ezért készpénzzel fizetek.

– Na, nekem ebből elég! – ugrott fel Kálózdí. – Azt hiszed, mert pénzed van, már mindent megengedhetsz magadnak?! Inkább éhen döglének, semhogy így keressek kétezer dollárt.

– Így igaz – bólogatott Törteli a másik kettőhöz viszonyítva nyugodtan. – A pénz még nem minden, kedves mester. Egyébként is nevetséges, amit ebben a nyilatkozatban állítasz. Mint műkritikus csak tettem a dolgomat, és ez által nem állt szándékomban senkit tönkre tenni!

– Nekem meg különösen nem – vágta rá gyorsan Csikai. – Mindig elismertem a kiválóságodat. Még egy szalmaszálát sem tettem soha keresztlé!

– Kihagy az emlékezeted – hajolt közelebb Kálózdí. – Ha valaki védelmébe vett abban az időben, az én voltam. Utáltak is éppen elegen emiatt, de nem törődtem velem!

Pányoki fanyarul mosolygott, miközben a papírlapokat ismét visszacsúsztatta a zsebébe.

– Holnap délután indul a gépem – mondta, és felállt az asztaltól –, ha mégis meggondolnátok magatokat, itt a szállodában megtaláltok. Az ajánlatom holnap délig fennáll. Szevasztok! Ha akartok, maradjatok még, a számlát természetesen én rendezem.

Otthagyták őket, és felment a szobájába. Másnap reggel először Csikai jött aláírni a nyilatkozatot. Nem sokkal később Kálózdí, és végül tíz óra körül Törteli zárta a sort. Pányoki kifizette nekik a pénzt, de nem fogott kezét egyikükkel sem.

Aztán már a repülőgépen, valahol az Atlanti-óceán fölött kiment a vécébe, apró fecnikre tépte a nyilatkozatokat, beledobta a kagylóba, és ráengedte a vizet.

Rossz üzletet csináltam... – véleményezte gondolatban. – Sajnos a saját hiúságomnak és nagyvonalúságomnak köszönhetően. Mert végül is mit értem el vele? Hiszen ezekről ingyen is tudtam, hogy aljas emberek, csak ezt most jó pénzért számomra írásba is adták. De hát hol van ez a három mindazokhoz képest, akik ártottak nekem az életben! Ha mind egyikükkel ilyen üzletet kötnék, még annyi pénzem se maradna, mint hajdan rajztanár koromban. Aztán kezdenék mindent előlről!

Szirmai Péter

Rombolás és bánat

Tél van, de nem fagy. Nincs csapadék. Felhős az idő.

Leparkoltam. Gyerekeinkkel sétálunk. Anya J. kezét, én N. kezét fogom. Jobbra erdei iskola, balra vízművek telephely. Külváros. Csend, nyugalom.

Az étterem elé érünk. Úgy döntöttünk, ma nem főzünk.

Az asztaloknál egy-két vendég. Van üres asztal.

Anya, a lányok az étterem végébe mennek. Intenek, leülnek. Én sorba állok. Kérek három gyros-tálat. Bemondom az utónevemet. Visszamegyek a lányokhoz. Matekozunk. Anyával feladatokat adunk fel, a lányok megoldják. Egyszerű feladatok ezek: a lányok elsősök, most tanulnak számolni. A nevemet hallom. Megyek az ételért, kérek egy negyedik tányért: a harmadik adag gyrost elfejezzük a lányoknak. Mondom J.-nek és N.-nek, hogy a jobbik szakács főz ma, megnyugodhatnak. Enni kezdünk.

Gépek zaja hallatszik odakintről: eddig is hallottam, de nem figyeltem rá. Az üvegportálon át bontógépet, markológépet, anyagszállító teherautót látunk. J. és N. értetlenül néz rám.

Anya próbál beszélgetni velünk, de nem tudunk odafigyelni. Tekintetünket vonzza a kinti építés. Az egyik munkagép az árvízvédelmi földgátat tolja el. Egy másik a gát mögötti telken az épületek falát vési szét. Fal, földem nagy robajjal omlik a földre.

Gondolkodom, hogy hol álltam meg kocsival. Egy percre van a parkoló. Kicsit hátrébb, úgy 150 méterre. Nem érinti az építés. Megnyugszom.

– Mit csinálnak a gépek? – kérdezi N.

Szemei tágra nyílnak. J. is figyel.

Mondom, hogy bontják az üdülőket.

– Mi lesz az üdülők helyén? – kérdi J.

Nézem ártatlan kis arcát.

– Lakópark. – mondom. – Az a hír járja.

J. és N. az arcomat fürkészi.

– És az kinek jó? – kérdi N.

Világos kérdés. A lényegre tapint rá.

– Bácsiknak, akik...

Reszelsz a hangom. Köszörülöm a torkomat.

Biztatnak, folytassam.

Elmondom, hogy miért jó a bácsiknak ez. Néznek rám, hitetlenkedve.

– Inkább együnk – mondom.

Az étel ízletes. Jó a fűszerezése. A tatziki is jó.

Az iskoláról beszélgetünk. Kik a barátok, kik az ellenségek.

A gépek közben tovább rombolnak. Léggalapács. Másodpercenként két ütés. Öt percig folyamatosan. Betonfal omlik. Felveri a port. Aztán újra kezdi.

Gépsikoly. Fém csúszik fémen.

A földgátnál a gépes gázt ad. Fékez. Lapátot lehelyez. Megtölti a lapátot. Emel. Fordul. Gázt ad. A platós kocsit előtt fékez. A platóba ürít. Újrakezdi. És újra, és újra.

Egyenletesen rágok. Az ételre koncentrálok, erőltetem, hogy ne halljam. A gyerekekre figyelek. Megint az iskola a téma.

Végre üres a tányér. A többiek is készen vannak.

Mondom, hogy ideig nem jövünk erre. Kellemetlen itt enni.

Kilépünk a porba, a füstbe. A gyerekek szája elé húzom a sálát. Anyával mi is védjük az orrunkat, a szánkat.

N. megfogja a kezem, J. Anyáét. Így megyünk.

A kocsiban nyugszunk meg.

BOTZ DOMONKOS

Hazatérés

Már délutánra járt az idő, amikor Sándor belépett a falu orvosi rendelőjének a várótermébe, ahol addigra már megrekedt a meleg levegő, és keveredett az emberi testek, az átizzadt ruhák kipárolgásaival.

A fal mellett, valamikor fehérre pingált, kiszolgált padon öregek ültek. Mintha csak valami halotti torra várának, mind talpig feketében. Ráncokba ágyazott, fásult pillantásai reménytelenséget tükröztek. Egyikük, másikuk ismerősnek tűnt. Feléjük biccentett, majd helyet foglalt a bejárati ajtó közelében. A mellette ülő öregúr napbarnította, köszvénytől göcsörtös kezei rákulcsolódtak a botra, majd tekintetét kiemelve a fekete-fehér kockás kopott kőpadlóból, Sándorhoz fordult.

– Utánam következik, de ha csak receptre vár, nyugodtan menjen be előttem – mondta.

– Ráérek, nem akarok tolakodni. Az apám halotti bizonyítványáért jöttem – mondta Sándor.

– Csak nem az öreg Molnárnak a rokona? Mert ő volt az, aki mostanság ment el közülünk. Más halottunk nem volt – így mondta többes számban.

– A fia vagyok, Sándor. Molnár Sándor.

– Mi itt úgy tudjuk, a fia már vagy negyven éve kint él Amerikában.

– Igen, ott éltem, de végleg hazajöttem. Talán előbb kellett volna megtennem, bár az apámon ez nem sokat segített volna. Ő a földet művelte, én pedig a számok, a pénz világában éltem, dolgoztam. Bár néha gépies és unalmas volt a munka,

de mégis a pénz az emberiség feneketlen étvágyának a tárgya, és ezt az éhséget is ki kellett elégíteni valakinek. Persze most mindenki azt hiszi, csak azért jöttem vissza, mert itt az amerikai nyugdíjamból sokkal jobban élek, de nem ez hozott haza. Nehéz lenne ezt megmagyarázni úgy, hogy bárki el is higgye. Valójában sokszor megfordult a fejemben, hogy összecsomagolok, ott hagyok csapot-papot, de abból a mókuskerekéből nem volt könnyű kiszállni, és már ott volt a családom is, feleség, gyerek. Aztán elváltunk, és mindenki új életet kezdett. Valójában már azt sem tudom, hol van az itthon és az otthon. Na, nem mintha New York annyira hiányozna, de mégiscsak negyven évet ott éltem le.

– Szerettük az édesapját, jóra való, dolgozó ember volt. Mindenki tisztelte. Szép kort élt meg, de aztán csak megette a föld őt is, mert azt mindig művelte, ahogy a szőlőt is. Még ma is takaros az a présház, és még áll az a hatalmas diófa, amit a maga születése után ültetett, de talán már látta. Aztán mit csinál majd ezekkel? Megtartja, vagy eladja?

– Ezekben a pillanatokban még magam sem tudom, mit hoz a jövő. Talán majd rendbe teszem a házat, és megnézem a lehetőségeket.

– Nézze, fiatalember, nem akarom elkészeríteni, de itt lehetőségek nincsenek. Itt csak munka és munka van, abból ad a föld eleget. Azt pedig, hogy meddig éri meg művelni, csak a Jóisten tudja, mert évről évre egyre alacsonyabbak a felvásárlási árak. Lassan teljesen kisemmiznek bennünket. Itt a munkának már nincs ára, nincs becsülete.



Az öreg szavai mintha nem találtak volna utat a füléhez. A váróterem ablaktáblái a közeli lankákra néztek. A nap egyre gyorsabban ereszkedett lefelé, és vele együtt kezdett felvörösölni az ég. A puccos New York-i üvegpalaták, hivalkodó irodaházak ablakai is ugyanettől a naptól vöröslettek fel délutánként, de ez most mégis valahogy más volt.

– Bocsásson meg, nem akarok tiszteletlen lenni, de egy pillanatra elkalandoztak a gondolataim – mondta Sándor zavartan, és az öreg szemébe nézett.

Aztán megjelent a rendelő ajtajában egy terebélyes asszony-ság az asszisztensnő személyében, és Sándorhoz lépett. Átadta az okmányokat, részvétet nyilvánított, és mint aki szabadulni akar, máris az egyik várakozóhoz fordult.

Sándor odabiccentett a többiek felé, és kilépett az utcára.

Alig tett meg pár lépést, és megkondult a közeli puritán templom harangja, megcsapta a közeli földek semmihez sem hasonlítható, ismerős illata. Még nagyon meleg volt, nem volt kedve nyeregbe pattanni, így lassan tolta maga mellett apjától megörökölt öreg Csepel kerékpárját. Az egyik közeli kis parcellán a sok esőnek köszönhetően haragoszölden feszített, a mozdulatlan levegőben hangot sem adott a kukoricás. Érett csövek végén lecsüngő bajszuk sötéten csillogott. Egy pillanatra megállt, elmosolyodott. Faragó tanár úr jutott az eszébe, akinek hasonlóan csüngött le vastag, tömött bajusza, amin gyakran ott billegett a szünetben elfogyasztott oszonna maradéka.

*Bármerre nézett, minden emlékeztette,
képek, hangok, ízek, illatok,
mind-mind visszavezették a múltba.*

Egy öreg, kiszolgált traktor zötyögött előtte a kátyúktól hemzseggő úton, egy zöldre festett oldalú platós kocsit vonszolva maga után, ami görögdiannyéktól roskadozott. Egy pillanatra a szájában érezte a dinnye kásás, édes ízét. A régi balatoni nyarakat juttatta az eszébe, amikor a kút mélyéről a bácsikája egy rozsdás láncsal hozta a napfényre azokat a hatalmas, behűtött dinnyéket, melyeket aztán az udvarra kitett, ácsolt asztal körül ülő siserehad, gyermekkori pajtasai pillanatok alatt elpusztítottak.

Bármerre nézett, minden emlékeztette, képek, hangok, ízek, illatok, mind-mind visszavezették a múltba. A hőség teljesen kiszárította, elvette az erejét. Alig várta, hogy hazaérjen. Az udvarra belépve biciklijét az öreg körtefa törzséhez döntötte, és egyenesen a konyhába vezetett az útja. A jó orosz hűtőszekrény, ami már vagy hatvanéves is lehetett, még mindig tette a dolgát, hangosan zörgött, zakatolt. Egy fél palack fehérbort vett ki, amit még az apja hagyott ott. Némi szódát adott hozzá, és még ott állva felhajtotta az egészet, majd újra töltött, és kezében a hideg, párás pohárral kilépett a házból, és leült a tornácra kitett kis padra. A szépen gondozott kertet nézte, a veteményest, próbált a tekintetével felinni, leképezni mindent. Két házzal odébb egy ló felnyerített. Már a hazafelé vezető útról is látta, ahogy az a nyomorult jószág ott bóklázik az udvaron, a kertben. Talán megint beborozott, elszundított a szomszéd, gondolta, azért feledkezhetett meg róla.

A valamikor a konyhából leválasztott parányi fürdőszobába lépett, rátámaszkodott a fényét vesztett mosdókagylóra,

és a hatvanas évekből származó, itt-ott repedezett műanyag szegélyű tükörbe nézett, és hirtelen hátrahőkölt. Az apja nézett vele farkasszemet. Fején ott volt a fekete kalapja, amitől valami furcsa, ismeretlen oknál fogva sosem akart megválni. Ráncoktól tagolt arca erősen borostás volt, tekintete szelíd, békés, szeretetet tükrözött. – Megkéstem, apám – motyogta zavartan, valami szégyenérzettel a hangjában. Aztán már nem tudott az arcába nézni. Hogy is mondhatta volna el mindazt, ami volt, ami kimaradt.

Erős volt a bor, legalábbis neki, aki azelőtt sosem ivott. Kiengedte a csapot, megmosta az arcát, de tekintete kerülte a tükört. Bár érezte, hogy támad az éhség, de nem volt kedve a vacsorával bibelődni. Belépett a tisztaszobába, és úgy, ahogy volt, ruhástól heveredett le az ágyra.

A reggel még hűvös volt, amikor elindult a paphoz, hogy megbeszélje a másnapi temetés részleteit. A templomba belépve azonnal életre keltek a gyermekkori bevésődések. Emlékezett a bejárati ajtóval szemközti hatalmas oltárképre, a fényesre kopott padosokra, az oldalhajóban még most is ott állt Szent Antal fából faragott, életnagyságú szobra, és szinte az orrában érezte a tömjénfüst semmihez sem hasonlítható illatát. A gazdagon dekorált, itt-ott arany füstlemezekkel bevont szószék is a régi volt, ahogy a sekrestye is, ahol annak idején a hittanórákat tartották, csak a fekete palatábla hiányzott, amire akkoriban az Atya bibliai tárgyú képeket rajzolt.

A papot nem ismerte, sok kedve nem volt a nagy kitérő-kozáshoz, ezért csak jövetelének céljára szorítkozott, és fittyet hányva az illendőségre, valami gyermeki türelmetlenséggel várta, hogy indulhasson.

A templomból a dűlő, a présház felé vitt az útja. Az emelkedő feléhez közeledve megpillantotta a takaros présház fehérre mázolt épületét, előtte a nagy szőlőlugast lassan sárgába forduló, duzzadó, még éretlen fürtjeivel. Az ittenivel össze sem hasonlítható, ízvilágában jellegtelen, legfeljebb csak megjelenésében gazdag kaliforniai szőlő jutott az eszébe, amivel időnként elárasztották Long Island nagyáruházainak zöldes-pultjait, kiskereskedéseit, és amit mindig kihagyott az érendjéből. Aztán mintha minden egyes lépéssel levált volna róla valami abból a másik, korábbi életéből, és valami megmagyarázhatatlan jóérzés töltötte el. Alig várta, hogy felérjen. Bár még csak délelőtt volt, de már ott fitogtatta erejét a nap. Korábbi életformájából adódóan elszokott a hosszas gyaloglástól, nehezen vette, szinte kapkodta a levegőt.

Felérve, a háztól távolabb egy téglából emelt tűzrakóhely oldalához támasztva pillantotta meg a kint felejtett kapát. Talán apja kezének szorításától nyele fentebb kicsit kisárgult, valószínűtlenül sima és fényes volt. A ház fala mellett, melyen időnként szürkén mozdult a lugas árnyéka, egy háromliteres üvegben talán kovászos uborka készülhetett. Már zavaros, átláthatatlan volt a leve. Az üveg szája tiszta vászonnal volt lektöve, felette muslicák rajzoltak.

Mielőtt még megnyitotta volna a házat, némi türelmet erőltetve magára huppant le az öreg diófa alá kitett tölgyfaasztal melletti padra. Lassú, tagolt mozdulatokkal nyúlt le, szabadította meg zsebét a vastos kulcsomótól, tekintete végigpásztázta a tömören csüngő fürtöket, a kordonok végeláthatatlan sorát, a távolban föléjük magasodó templom tornyát, és ez volt az a pillanat, amikor igazán érezte, hogy végleg hazaérkezett.

GYÓRI ANDOR

Leó és Lea

Játék három szereplőre

LEÓ: férj (*jóképi, felszínes, nem alkotó típus*)

LEA: feleség (*csinos, beképzelt, elkényeztetett, tele elvárásokkal*)

ZAFÍR: mesélő, látnok (*bölcs, sejtelmes*)

ZAFÍR: Leó és Lea régóta együtt élnek; nem valami jól, azért nem is rosszul. A fiatalság varázsa már lekopott róluk. Lea sokkal többet várná közös életüktől, és ezt a vágyát nem is rejti véka alá, de a változás legcsekélyebb jelét sem tapasztalja. Unalmas vacsoráik egyike után Lea hirtelen a tárgyra tér.

LEA: Ízlik a sör, drágám?

LEÓ: Ittam jobbat is.

LEA: És az összeáll neked, hogy rajtunk kívül szinte már mindenki megjárta a Bahamákat meg a Kanári szigeteket? De legalábbis Mallorcát. Te meg soha, sehova nem viszel el engem.

LEÓ: Azok nyilván örökölték valamit.

LEA: Hát ez az! Spirituszt biztosan.

(Zafírhoz): Ha tudtam volna, hogy ilyen tehetetlen, biztosan nem megyek hozzá.

ZAFÍR (Leához): Ja, persze! Akkor fontosabb volt neked, hogy olyat válassz, akin uralkodhatsz.

LEA: Ssss!

ZAFÍR: Leót váratlanul éri a támadás. Kizökken abból a kellemes és jól ismert állapotból, melyet a langyos este és a hideg sör teremtett számára. Bár már hosszú ideje szereplői a nagyraívó feleség és a tehetetlen férj közötti játszmának, mint eddig oly sokszor, most is lépéshátrányba kerül. Mert hát kedves fickó ő, de a legjobb akarattal sem lehet a tettek emberének nevezni. Azt szereti, ha a dolgok maguktól fordulnak jóra. Pár nappal később mégis összeszedi magát:

LEÓ: Te, Lea! Van egy ötletem.

LEA: Nocsak, ez is régen fordult már elő veled.

LEÓ: Komolyan beszélek. Mi is lehetnénk gazdagok.

LEA: Ugyan mitől? Ha nem lennél ennyire mulya, már eddig is vihettük volna valamire.

LEÓ: Éjszaka mindent kigondoltam. Kész a terv.

ZAFÍR: És Leó beszélni kezd. Először bizonytalanul, aztán egyre jobban belejön. Azt rögtön az elején leszögezi, hogy nem több munkára gondolt, ami valamelyest megnyugtatta Leát, hogy hites ura nem bolondult meg. Elmondja, hogy felmond a munkahelyén, ahol úgysem szeret dolgozni, és vállalkozni fognak. Kockázatot is vállalnak majd, mert igazán nagyot szakítani csak némi kockázat árán lehet.

LEÓ: Szóval Lea, ez a prodzsekt, és érzem, hogy működni fog.

LEA: Leó, eddig legalább magyarul beszéltél, ha sok hasznát nem is vettük.

LEÓ: Ezt szakmai körökben így mondják.

LEA: (sóhaj)

LEÓ: Mondd már, hogy neked is tetszik az ötlet, vagyis a prodzsekt!

LEA: Nem tudom, Leó. Én inkább megmérném a lázadat.

LEÓ: Zafír, te mindent tudsz. Ugye hogy igazam van? Segíts már meggyőzni ezt a hitetlen asszonyt!

ZAFÍR (sejtelmesen): Az igazság mindig megmutatkozik a maga idején. A győztes igazsága, és csak a győztes igazsága számít. Ne is keressetek általános érvényű igazságot!

LEA ÉS LEÓ (egyszerre): Na ugye!

LEA (elgondolkodva): Mondd, Zafír, hogy fog ez a teteszoza ember elvezetni egy vállalkozást, amikor csoportvezetőként a három ványadt kollégáját sem tudja eligazgatni? A legegyszerűbb döntések előtt sem alszik napokig.

ZAFÍR: Megértelek, lányom; és együttérzek veled. Mindazonáltal ha akarod, felsorolom neked, hány buta emberből lett némi szerencsével – meg persze ki tudja, mivel – milliárdos. Hadd mondja el, mit talált ki! De... én azért tartanék attól, hogy túl nagy falat lesz ez Leónak.

LEA: És mi lenne a „prodzsekt”?

LEÓ: Lea, gépkölcsönzőt alapítunk! Háztartási gépek, tisztítógépek, szerszámok, na meg persze kerti gépek, traktorok.

LEA: Magasságos ég! Mégis, miből?

LEÓ: Hitel, kedvesem, hitel. Manapság mindenki így csinálja. Gyorsan kitermeljük, visszafizetjük, aztán már dől a pénz a zsebünkbe. Fedezetnek itt a házunk és az autó, azzal már el tudunk indulni. A gépeket meg majd én fogom javítani, karbantartani.

LEA: Uram, könyörülj rajtunk! Leó, te egy villanykörtét is csak a jobb napjaidban tudsz kicserélni.

LEÓ: Megtanulom, drágám; ne aggódj!

ZAFÍR: Leó tehát elkezdni győzködni kedves feleségét. Nem megy könnyen, pedig mindent belead. Még gyertyafényes va-



Ország László fotója

csorát is rendez neki. Végül aztán a rózsaszín ködben Lea is megszédül, és rábólint a meggazdagodás tervére. Hamarosan csillogó-villogó gépek sorakoznak a nappaliból kialakított műhelyben. ...Csak éppen kuncsaft nincs.

LEA: Csinálj már valamit, Leó! Hónapok óta nézegetjük ezeket a francos masinákat, és a kutya sem jön kölcsönözni.

LEÓ: Minden komoly üzlet nehezen indul, drágám. Kell egy kis idő, hogy ideszokjanak az emberek. Majd akciókat hirdtünk, attól könnyebben idetalálnak.

LEA: Törlesztjük a hiteleket, miközben alig van bevételünk. Ha így megy tovább, ennyivalóra sem marad.

LEÓ: Ne aggódj, drágám; kézből tartom a dolgokat.

LEA: Ugyan, Leó! Te az életben nem tartottál még kézből semmit, a sörösüvegen kívül!

LEÓ: Kitalálok valamit. Mindig van megoldás.

LEA: Istenem, miért van az, hogy másoknak sikerül, ha belevágnak valamibe, te meg csak szerencsétlenkedsz? Teljesen tönkre akarsz tenni?

LEÓ: Bízz bennem! Ez most nekünk is sikerülni fog.

ZAFÍR: Leó ezek után nyakába veszi a várost: haladékot kér a banktól, szórólapokat tesz ki, barkácsboltok vásárlóit próbálja meg elcsábítani. Nem sok eredménnyel.

LEÓ (*kissé tanácstalannal*): Lea, adjunk el egy gépet! Pénzhez jutunk, aztán majd meglátjuk, hogyan tovább.

LEA: Te megőrültél! Féláron, óriási veszteséggel? Ez ám az üzlet, gratulálok!

LEÓ: Lea, így szerzünk tapasztalatot. Nem a sikerekből lehet tanulni, hanem a kudarcokból; legalábbis... ezt olvastam valahol.

LEA (*felcsattan*): Én meg azt olvastam, hogy vannak, akik a tévedéseiket nevezik tapasztalatnak!

LEÓ: Eljön a mi időnk, meglásd!

LEA: De mikor, Leó? Én nem múmiaként akarok normális életet élni!

LEÓ: Drágám, légy még egy kis türelemmel! Lesz pénzünk, csak győzzük majd számolni.

ZAFÍR: Hát abba azért nem fogtok belerokkanni. Pontosabban: nem abba fogtok belerokkanni...

LEA: Jaj, Zafír! Ne vedd el a kedvét még te is! Végre az életben először nekiállt valaminek.

Kerék Imre

Mezei táj, eső után

Merre barangolok én, zsombékos, lápos a tájék,
talpam alatt ingó és tocsogós a határ.

Sűrű esővízzel megszívta magát a dülőút.

Kis patakunk tükrén látni a víz fenekét:

kárászt, fűge sügért, compót várok zsinegemre.

Ékes jégmadarat bújtat a parti füzes.

Hullámzó susogásba merül zsiborogva a nádas,
nincs is szebb nálad, pavaszin alkonyidő,

mint amikor föltetszik Vénusz, az esteli csillag,
annyira kit várnak párban a hú szeretők.

Én is várlak téged Ilonka, dalt dudorászva,
nézzük majd ketten felragyogó sugarát.

ZAFÍR: Én szóltam...

LEA: És mégis mit akarsz csinálni? Mert eddig csak gőzerővel ástuk magunkat egyre mélyebbre.

LEÓ: Majd kitalálok valamit...

LEA: Majd. Mindig csak majd. Ilyen tehetetlen alakot még nem hordott hátán a föld! Azt akarod, hogy még éheznek is melletted?

LEÓ (*kifakad*): Hiszen mindent megpróbáltam! Reggeltől estig úton vagyok, hurcolom a gépeket. Este meg, ha hazaérek, nekiállok tisztogatni őket. Mit lehet még?

LEA: Nem hőstettekre van szükség, hanem megoldásra. Ezt kéne végre felfognod!

ZAFÍR: Hagyd, Lea, sok lesz ez neki! Egyre nyamvadtabb ez az ember. Nem húzza így sokáig. Állj mellé inkább!

LEA: Indítsa be először ezt a francos üzletet, aztán majd pihenhet!

*Megtett mindent, ami tőle telt,
de kevés volt ő hozzád...*

Azt hitte, átlépheti az árnyékát...

ZAFÍR: Már altatókon él, mégis egész éjjel fent mászkál. A gyomra is állandóan fáj. Egyszer még elájul neked.

LEÓ: Lea, Lea! Beindult az üzlet! Egy műhelybe hetenként két napon is vihetek gépet. Tudom, kis lépés, de haladunk előre.

LEA: Mondjuk inkább úgy, hogy araszolunk.

Zafír (*Leához*): Örülhetnél kicsit jobban is! Látod, hogy igyekszik.

LEA (*hidegen*): Bajnok vagy, drágám. Élmény lesz veled koplalni.

ZAFÍR: Leó elkeseredetten, minden erejét összeszedve dolgozik tovább. Hajtja a düh és a dac. Bár alig áll a lábán, meg akarja mutatni, hogy ő is ér valamit. Terveket sző, kuncsaftokat ostromol, nyeli az elutasításokat. Egy reggel viszont mint ha kicserélték volna; szokatlanul frissen, lelkesen és teljesen feldobottan ébred.

LEÓ: Lea, ma végre sokkal jobban vagyok! Tudom, hogy nem jók azok a leletek, de nagyon erősnek érzem magam. Most már tényleg minden jóra fordul!

LEA: Persze; tudom, mekkora zseni vagy! (*mintegy maga elé*) Meg azt is, hogy milyen ügyesen titkolod.

LEÓ (*lépésről lépésre hátrál*): Lea! Lea! Azt... azt hiszem...

LEA: Drágám, tarts ki! Hívok orvost!

ZAFÍR: Hagyd, lányom! Ő már csak az égben gyógyul meg.

LEA (*kétségbeesetten*): Mi lesz most velünk, Zafír? Vagyis ...mi lesz velem?

ZAFÍR (*elgondolkodva*): Hát, most már nekünk kell kitalálni valamit... Sajnálom Leót. Megtett mindent, ami tőle telt, de kevés volt ő hozzád... Azt hitte, átlépheti az árnyékát... Nos, ami pedig téged illet, dolgozni fogsz. Felgyűrőd az inged ujját, és elmész takarítani.

LEA: Uram, atyám! Ha valaki nekem egykor azt mondta volna, hogy még takarítással fogom keresni a kenyeremet, hát menten felpofoztam volna!

ZAFÍR: Ja, lányom; így nemesedik a lélek!

LEÓ (*odaátrol*): Pont most kellett eljönnöm, amikor már egyenesbe jönnénk. Szegény Lea! Mit fog kezdeni nélkülem... ebben a kíméletlen világban, ...ahol csak a legokosabbak és ...legerősebbek ...képesek ...talpon maradni?

Tomas Tranströmer írásai

A név

Miközben vezetek, elálmosodom. Lehajtok hát az útról, be a fák közé. Összekuporodom a hátsó ülésen, és alszom. Meddig? Órákig talán. Közben besötétedik.

Hirtelen fölriadok, és nem ismerek önmagamra. Már egész ébren vagyok, de ez sem segít. Hol vagyok? És főleg: ki vagyok? Valaki, aki egy kocsis hátsó ülésén ébredt, s most rémületében, akár egy zsákba kötött macska, összegömbölyödik. De kicsoda? Végre visszatér belém az élet. Angyal képében a nevem is megérkezik. A fal túloldalán trombitajel harsan (akár a Leonóra-nyitányban), és gyorsan, sebesen suhannak az életmentő léptek lefelé a túlontúl hosszú lépcsősoron. Ez én vagyok! Én!

És mégis, lehetetlen elfelejtenem azt a tizenöt másodpernyi görcsös viaskodást a feledés poklában, alig néhány méternyire a széles országúttól, melyen bekapcsolt fényszórókkal árad a forgalom.

Műhold-szemek

Földünk arca érdes, nem tükör.
Csupán óriások képét mutatja:
a Holdét,
a Jégkorszakét.

Lépj közelebb a ködben!
Súlyos felhők, eleven utcák.
Suhogó lélek-eső.
Kaszárnyaudvarok.

Lassú zene

Zárva az épület. Az ablakon át besüt a nap és fölmelegíti az íróasztalok lapjait, melyek elég erősek ahhoz, hogy elbírják az emberi sorsokat.

Ma kint vagyunk, napozunk a hosszú és széles lejtőn.
Sokan sötét ruhában. Az ember ül csak a napon és lehunyja szemét,
s érzi, hogyan sodródik lassan előrefelé.

Túl ritkán jövök ki a vízpartra. De most itt vagyok békés hátú nagy sziklapadok között, melyek kihátrálnak a hullámokból, s megindulnak lassan fölfelé.

Nyitott ablak

Egyik nap a nyitott ablak előtt borotválkoztam egy lépcsőfokon.

Bekapcsoltam a készüléket.

Fölzümmögött.

Azután egyre erősebben zúgott.

Dübörgéssé erősödött föl a hangja.

Helikopterré, és

egy hang – a pilótáé – átfurakodott a csattogáson, s odasüvöltötte:

„Tartsd nyitva a szemed!

Amit láatsz, most látod utoljára!”

Fölemelkedtünk.

Alacsonyan szálltunk a nyár felett.

Istenem, hány tárgy lett egyszerre fontosabb előttem!

Tucatjával a zöld dialektusai.

A vörös festék a faházakon.

A csillogó bogarak a trágyadombon és a napsütésben.

Gyökerestül kiráncigált pincék

szelték keresztül-kasul a levegőt.

Nyüzsgés.

Dübörgő nyomdagépek.

Csak az emberek,

ők hallgattak egyedül.

Elnémultak mind egy pillanatra.

Különösen a falusi cinterem halottjai

feküdtek mozdulatlanul,

mint amikor a kamerák gyerekkorában

fényképezéshez fősorakoztunk.

Repülj alacsonyan!

Nem tudtam, merre, csak

forgattam a fejem –

megosztott látómezővel,

akár a lovak.

JÁVORSZKY BÉLA műfordításai



Ország László fotója

Egy megsebzett Don Juan feljegyzései

Oláh András: *április bolondjai*

Csöndes, értékeremtő szívósság – ez jutott eszembe, amikor Oláh András 13. verskötetét forgattam. No, és a korábbiakat is. Az *április bolondjai* – hasonlóan az utóbbi évek könyveivel – egy kiforrott költő pályájának továbbépítése, új hangokkal, felületekkel, a világ-tér tágitásának egyéni felfogásával.

Az alkotót nem kell bemutatni, mégis szerénysége, visszahúzódsága, a mátészalkai tanári lét nem a legjobb pozíciók a médiában lévő hódításhoz. Pedig versen kívül tanulmányt, kritikát is ír, drámáival pályadíjakat nyer, és a *Partium* folyóirat főszerkesztője. Szinte minden lapban találkozni verseivel. Főként a tájegység közegében meghatározó szakmai etalon.

Hat ciklusra oszlik a kötet, s ebben a szerkesztőnek, az egyre érvényesebb metodikával dolgozó Zsille Gábornak is szerepe van.

A nyitány a *lecke a hazáról* – kisbetűkkel, avantgárd stílusban. Kortárs költészetünkben rendszerint visszatérő motívum a csalódottság, hogy a rendszerváltás kapcsán átverték bennünket, a régi rendszer képviselői, fenntartói továbbra is a hatalomban maradtak. A láz ezen anomáliákat villantja fel, amikor a „*pecsétfoltos történelemnek*” koordinátáit igyekszik megrajzolni a költő az első ciklusban (*lecke a hazáról*), ahol a történelmi traumák összehoznak, a kudarc ölmelege taszít egymáshoz bennünket, a bűvszó: Trianon, melyet mindenki ismer, győztes és legyőzött egyaránt. Igen, itt kell elviselnünk a „*meghamisított múlt áporodott testzagát*”, miközben „*megírhatatlanul alszik tovább / a falakba épített Parkinson-kóros történelem*”. Ebben az újszegénységgel terhelt világban a karácsonyi jótékonyosság sem igazi: mert „*lángot okádó cirkuszi artisták hazudják szemünkbe a mosolyt*” és „*kiapadt álmok csüngnek a felcícomázott karácsonyfáról*”, végül nem marad más, mint „*bezárt ajtók és hajléktalan szeretet*”. A „*lebontott emlékezetben*” „*vonatot fest az idő az elhurcoltaknak is*”, akik „*életmentő gyilkosokként*” térnek vissza a múltból. A málenkij robotra hurcolt Marci bácsi kabátja a remény, s a vele házaló hazug megmenekült, s az általa terjesztett kegyes hazugságok. Mindenki „*jól van, egészséges, csak a hideget nem bírja*”.

Oláh András meg akarja érteni a szülőket, nagyszülőket nemzedékét is, akikkel szemben fel kellett mutatni a kopotott, rongyos farmert, a szabadság jelképét, a különállását, hogy egyre távolabb kerüljenek a „*romlás sújtotta térből*”, de meg kellett értenie: „*hiába metszettünk át minden köteleket / bennünk küzdöttek meg ellentéteink*”. S csalódásának ő is hangot ad: „*ám mégis mozdulatlan maradt a világ / itt most is a tegnapi nyálas törtétek cicáznak*”. S „*dünyögnek versengve új mesét*” – a József Attila-i áthallás nem véletlen. A *lecke a hazáról* metsző élességgel tárja elénk a kíméletlen képet, ahol elvétett szavakba botlani, és keserű szünetjeleket karcos a lélelkébe a „*régi rémület*”. Az *április bolondjai* – a címadó vers – a szabadság „*szörnyűségeit*

fürkészi, a „*betegeskedő titkokat*”, hogy „*ki volt ügynök ki ellenálló ki hős*”, „*és ki másolt ide egy rongy hazát*”.

A kurzusra utaló célzások félreérthetetlenek: a hatalom főszereplői „*már ősszel eltiporják a tavaszt*”, s „*bűnösök a szelídek*”, kétszeresen is: nem csak azért, mert vad rendőrlovak intik csendre, hanem mert hagyták, hogy így legyen. A végkifejlet nem lehet más: „*közönyös reflektorok és rendőrkordonok / mögül cin-kosaik elaljasult hazáról hazudnak menetrend szerint*”.

...szerénysége, visszahúzódsága,
a mátészalkai tanári lét nem a legjobb
pozíciók a médiában lévő hódításhoz.

A *monológ* ismét a múltban keresi a magyarázatot a sors képtelen változataira. Mi jellemzi a verset? Számomra feltétlenül: érzelmi telítettség. Képes megragadó láncolatot fogni a felidéző szavak kavalkádjából. Ezt azért emelném ki, mert az újabban elharapódzó tárgyias-hűvös megközelítés helyett – az Oláh-versekben nagy fokú, nem titkolt, feldúsított azonosulás jelenik meg. Ahogy ez esetben is. Az ajánlásban feltüntetett Meszesán Jenő és Nyina Grigorjevna kettősét akár főhősnek tekinthetjük ebben az epikus elemekkel átszótt szövegben. Az ajánlásnak kiemelt szerepe van a *monológban*. Bár csak lassan, fokról fokra rakódnak össze a vers megragadó képei, messzire nyúló metonímiái. A szerző a történelmi témát a legszemélyesebb megközelítéssel dolgozza fel. Nem törődik a hely megjelölésével, a részletek elemzésével: rögtön belevág – mondhatni – a dolog közepébe. Ha úgy tetszik: meglepetést kelt a hiányos információkkal. S bár az ajánlásban két név szerepel, mégsem tudjuk, kikről van szó. Az orosz női név azért jelzi, két nemzet fiairól szól az „ének”, s az „emlékére” szó pedig, hogy régmúlt események idéződnek fel a versben. A „*tőled már végleg megvonták a szót*” kezdettel, felütéssel a lezárult múlt feltárása veszi kezdetét: Meszesán Jenő helyzetének bemutatása, értelmezése, bolyongása idegenben, az emberfaló légervilágban. Sajátos magyar Odüsszeusz ő, ám neki hányattatásai során nincsenek támogató istenei. Az *asszók megvívása* nyilván háborúra utal, az örök adósság (tartozás) kiszolgáltatottságára, de ami a legfontosabb: egy olyan „*otthonatlan, menekült*” valakiről van szó, akit „*prédának hagytak itt*” a döntő hatalmak. Így bomlik ki egy életút, egy hányatott sors előttünk, aki „*félbevágott álmok sötét utcáin*” bolyong, s a feltűnő városnév – Omszk – már nagyon is eligazít, hogy egy magyar fogoly, menekült keresi az útját szovjet Oroszországban.

A vers következő része valódi invencióval jellemzi az útkezesést. A „*fals iram*” a hányattatások szinonimája, a lelket éltező „*haldokló hit*” is egyre gyengébb, s az „*iszonyatba font*” kerítés – a légerek világa – adja a második pofont ott, ahol „*körül a sok csillag mind veres*”. Nehéz elfogadni az Isten helyére költöző rútságot, s hiába szól a „*lármafa*”, hiába a veszélyre figyelmeztető jelek, a „*hajótörött*” nem talál partot, nem lel segítséget.

A mélypont: „*nem tudtál elférni két ország között*”. Rövid, tragikus megállapítás, éppen iszonyú túlzásával az. És innen hova, milyen újabb poklok bugyrai várnak a magyar fogolyra? Talán a „*fertőzött eszme*” segíthet kimenekülni? Vagy az a szép orosz lány, aki „*szürke gyapjúpulóverét*” adja a reszkető fogolynak?

Úgy tűnik, ez a megoldás. Az emberi együttérzés, a szerelem, az együvé tartozás felülír minden nehézséget, minden gyötrelmes tapasztalatot. A Tatjánák, a Nyinák és Másák fel tudják oldani ennek az embertelenségnek csapdáit, és humánunk, kéznnyújtásuk, a szenvedőkön való segítségük elvezet a „*lábnyomok találkozásáig*”.

A szemlélő – a költő, a versíró – itt, ezen a ponton lép elénk legszemélyesebben. Mintha lezárulna ez a zaklatott vándorlás az időben, mintha nyugvópontra jutna a felkavaró kaland – de épp az a szép, hogy ez elmarad. A vers nyitottsága, többértelműsége nem hagyja elcsitulni a felzaklatott hullámverést... Megjelenik a kétely, megválaszolatlan kérdések merülnek fel, mi a titka, feloldó képlete ennek az egymásra találásnak? S éppen a lezáratlanság hozza felszínre a megrendültséget, a katarzist. A miértek végtelenbe nyúló további sorjázása.

A vers lehet szike és varrat egyszerre – mondja a költő végző vallomásaiban. Ez beszédének ambivalenciáját villantja fel. A mutatvány veszélyes, amibe bele is lehet halni. Oláh And-

rás véghez vitte nagyszerű lírai produkcióját, megírta a maga lágerversét, s emléket állított két kivételes emberi sorsnak.

Az *ultimátum* az élőknek ennek a körberajzolt világnak a végső stádiumához jut: a követés – eszmény, nő – eljut az utolsó pontig: „*az út előttünk elfogyott / a levegő is kevesebb lett*”, innen már nincs tovább, nincs hova menekülni. „*lázadásunk már csak fikció*”, ezzel a múlttal és jelennel együtt kell élni, az „*örökös cserbenhagyás*” élményével. A ciklus utolsó verse – következők nélkül – megpróbálja a tanulságokat levonni: „*kese-regsz a kitörölt múlt felett*”, s végül nem marad más, mint keserű, ironikus megjegyzés: „*a megtört múlt a legnagyobb család*”.

A második ciklus már ennek az életben maradásnak a látetele: „*bekvártélyozom magam az élők közé*”. S néhány futam után kiderül: a sorok már egy másik valakire, egy társra utalnak, némi önvigasszal, iróniával, „*mint fonnyadt almát tovább / hamozlak...*” S az „*örzöm a múltból / lopott álmokat*” már az idővel való szembenézés igényét kelti fel.

Simon Adri írja: a költő „*álomidőt*” teremt, az egész kötetet átívelően. Szerintem a négy ciklus (*fölégetett hidak, tájékozódási pont, Anna naplójából, szökési kísérlet*) az, ami ennek az álomdimenzióknak a tere, amiből újabb és újabb motívumok kerülnek elő, újragondolt események, emlékek, ám a vég szinte mindegyik versben – az elszakadás, a csalódás, a keserű magára maradás.

Az én önvizsgálata, szereptudata is boncasztalra kerül: „*jól vizsgáztam-e amikor futni hagytalak*” – a kegyetlen kérdés fénye átvilágítja az emlékezónából előkerülő, felfénylő pontokat.

A *mindennapi keresztjeink* az ifjúság dilemmáit hozza felszínre. Egy délutánról, amikor a kiszemelt kedves nem engedelmességet, a „*szófogadatlan akarata*”, és másokkal talált „hangot”. S most, harminc év után újra megjelenik a színen, ám a beletörődés futamai csak annyit hoznak vissza: „*azóta kihalt a torkomban verdeső áhítat*”, s „*hiába buggyant most elő / egymáshoz nincs már út*”... A késői találkozás flingje lerontja a feltörő nagy érzéseket, a keresésnek vége, csak a fájdalom maradt vissza az újra végig járt vergődésen. Egy újabb sikertelen kapcsolatteremtés a felvillantott helyzetekben. „*képtelenség téged megtartani*” – ez a vallomás írja felül a feltoluló emlék csábító erejét. Nem volt mód kijavítani „*a mélyrétegek kristályhibáit*”.

Az összetartozás kihülésének szép metaforikus folyamata a *beteg nyár* nyomán fogalmazódik meg, melynek tragikomikus végkifejlete a védelmi pénz kérése, melyre a kihült üdvözlés vetemedik. A *már nem számolom* a végleges szakítás dilemmáival küszködik, a *filmszakadás* egy buja szerelem, fellobbanás hirtelen kihüléséről ad hírt, a talán a magány fondorlataival küszködő, kiszolgáltatott lélek csapdáit világítja meg. A *visszaengedlek* a visszafelé nyomozás sajátos látletét tárja elő, melyben a két vesztes és veszteség lepleződik le, az álmatlanul egy „*felhős mosolyú lány*” emléket idézi, aki „*csínyján felélte a testedben kucorgó vágyat*”. Az *amíg élünk* az örökös búcsúzás mementója, a *fölégetett hidak* az egymásból való kölcsönös kikopás stádiumait húzza elő az emlékbugyorból, melynek már csak a hiánya marja lelkiismeretet.

A *tájékozódási pont* már a sikeres kapcsolatok kudarcait veszi számba, az üresjárat a partnerek elszakadását, a *tükröd vagyok* az önzés kapcsolatrontó túlzásait, az *elhalasztott utazás* pedig ahhoz a felismeréshez jut a megunt együttlétből: „*számunkra nincs már több mentesítő járat*”. A Don Juan-szerű sorozat – bár erre semmi sem utal – esetek, találkák egész kavalokádját vetíti elénk az „*emlékidő*” rétegeiből.



Oláh András
április bolondjai

A nagy, egységes tömbökön kívül találunk néhány nekrológ-verset is. Az *eltévesztett pillanat* Görömbei András alakját idézi. A tudós tanár, a kiváló irodalomtörténész sokunk számára példaképnek számított. Oláh András a lényegnél kezdi: „iskolád végérvényesen bezárt”. S a halál véglegessége csendül ki a sorokból: „magunkra hagysz dolgunk végezetlenül / két világ között”. Hogy ne váljék a veszteség feldolgozhatatlanná, s ne kerüljünk a gyász foglyaivá, s elkerüljük az „emlékezet árulását / bennünk a szomjúság álmodik”. Mindnyájunkat megérintett Borbély Szilárd tragikus sorsa, a *maradj, közel* ezzel próbál szembe nézni. Oláh András a „türelmetlen csöndet” véli bűnbanknak, amely „bekerítette” a kiváló irodalmárt. Az őszinte megrendülést közvetíti a töredékes kifejezőmód, a hiteles helyszín felidézése, a váratlanság sokkja. A befejezés drámája jelenik meg a matematikai kifejezésben: „kinőttél a primszámok algoritmusából”, s az elhúzott függönyök mögött elhívta a sietség, nem várta meg, hogy körmére égjen a hajnal... Oláh Jánosnak – odaát – jelenik meg a *szomjúság* című vers ajánlásában. A közösségi ember idéződik fel Oláh András siratójában, akit mindenki szívesen hallgatott Berekfürdőn, s akkor még nem volt világos, hogy „ennyire közeli az ég”. És közbejött az önáltató következtetés: „gyógyultnak nyilvánítottalak”. Ám ez a mostani

Oláh András versei

kiúttalanságaink

Szakadékba vezet ha veled ébredek
egy kérdés gyötör csak: melyikünk tévedett
ha elmennék ma már nem futnál utánam
pedig azt a reggelt nem búcsúnak szántam

téged sem érdekel mi maradt belőlem
emésztetlen emlék jutott úgyis bőven
a sok szívdobbanás idővel elvások
cserélhetők lettünk: pótol majd egy másik

rontásaink

Tudom hogy rajtad is én voltam a rontás
közénk a kerítést fojtó szavak fonták
házugságba mártva adtam el álmunkat
s a sok visszalépést egyszer csak meguntad

hazudtam kétszer is – s bár miattad tettem
beborult az álom s vihar dúlt felettem –
meg sem érdemeltem azt hogy falazz nékem
maradtam bohóc egy öreg hintaszéken

ígérgetésekből gyártottam szerencsét
így lettünk egymásnak cserélhető emlék
de hiába várom hogy majd a kakukk szól
a fáradt jövőt is elmartuk magunktól

csönd „túl erős”. S a torokszorító következtetés: „s mi itt rekedtünk szavakra szomjasan”. Kocsis Zoltánra emlékezve nem a zenész, az ember jelenik meg. S a „mozdulatlanná dermedt szoba” csendje szól a holnapról, „ami már nincs”.

Annyi súlyos téma után kissé oldottabb, könnyedebb felfogású szövegek következnek. Az utolsó, *modoros modortalanságok* ciklus a költői „áthatások, áthallások” jegyében készült, a stílusparódiák a költői mesterség igazi próbái, amit Oláh András remekül teljesít. Az *elvesztett kézirat* című vers egy lábjegyzetben oldja fel a titkot, a *helység kalapácsának* két „eddig elvesztettnek hitt részletéről” beszél. Nyilván előkerült az igazi... A költemény némileg obszcén változatát olvashatjuk, mely a pincébe való lemenés igaz okát tárja elő, egy rusztikus szeretkezés kapcsán. (Már többször is írtam arról, hogy magyar költészetben viszonylag ritka az ilyesfajta megnyilatkozás. Annak idején Major-Zala Lajos a leírhatatlan szavak használata mellett kardoskodott, míg mások bíznak nyelvünk eufemisztikus gazdagságában.) A Fecske Csabának írott „ál-limericke” szintén szellemes szójátékok a köszöntött költő bizonyos tulajdonságaira. A *rózsafa-vonóként* Ady-parafrazisa, mellyel Pathó Istvánt tisztelte meg Oláh András, szintén szellemes patronok pukkanása, a tisztelet és a tisztelgés jegyében. Vas Tibor is kap egy ajánlott verset, *játékvásút* címmel. A költő stílusában szól a gyermeki kisvasútról, szóismétlésekkel, szófacsarásokkal, kihasználva a kínálkozó két- és többteremtéseket. A *teljességmorzsák* Weöres Sándor szellemét idézik, egy *érmindszenti jegyzet* annak az aggodalomnak ad hangot: „beszéli-e majd eme árva vidék ezután Ady nyelvét”? A *jó volna tudni* mondatkezdő betűi JÓZSEF ATTILA nevét rejtik. A *költő utolsó verse* Vörösmarty A vén cigányát veszi „pennájára”, a refrén: „húzd rá cigány ne gondolj a gonddal”. Talán a második versszak végén fordul komolyabbra a hangja: „sárba taposva is állj talpra végre / és ragadd kezembe újra a vonót / ne maradj megvetett kinevetett bohóc”

*„Az emberi együttérzés, a szerelem,
az együvé tartozás felülír minden nehézséget,
minden gyötrelmes tapasztalatot.”*

E parodisztikus elemekkel átszótt költemény is a nagy költő előd előtt helyezi el az elismerés koszorúit, hogy némileg átvegyük Oláh idézeteket kifordító (eltorzító, továbbbíró, átértelmező) stílusát, nemzeti identitásunk megerősítése jegyében. Az sem közömbös, mivé ne váljunk.

Egy gazdag hangolású, súlyos vallomásokat ironikus hangfekvésben tálaló, lélektani monológokat tett le Oláh András kötetében az asztalra. A képviselési elvet érvényesítve fogalmazott történelmi, jelent kritizáló verseiben, valamint jóságos Don Juanként képes volt elmerülni nőkkel kapcsolatos kalandjaiban. Ebben a sajátos epizódfüzérben nem csak a kedélyes, kiábrándult nők lelkébe tekinthetünk be, hanem a költő is kiszolgáltatja magát a kapcsolatokban felmerülő veszélyeknek. Szerintem ezért érdemes olvasni ezt a párkereső, buja, áttételesen erotikus „emlékkönyvet”, amelyet itt és most nem egy nő, egy őszinte férfi írt, magának, vigaszul, tanulságul; vagy csak azért: mert jó volt elmerülni a hajdani kalandok érzelmi útvesztőiben.

A történelem stafétája

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Versek, Pomogáts Béla ajánló soraival

Nem lehetett könnyű dolga Turbók Attilának, amikor sajtó alá rendezte ugyancsak költő édesapja, Turbók Gyula verseit. Régóta érezhette súlyát az apai örökségnek, mióta tízévesen megkapta édesanyjától 1946-ban elhunyt édesapja írásait. Azóta Nesszusz ingeként őrizte és tanulmányozta az iskolában tanult kortársi versektől eltérő költeményeket. Az időközben négykötetes költővé érett Turbók Attila végre nyilvánosságra hozta apja költői műveit, *Könyörgés a megtalált Istenhez* címmel, egy tíz darabból álló, apjára emlékező, saját versciklus (*Levél apámnak*) kíséretében. Az ötvenhatos forradalom költő-krónikásáról elmondható: apjától mint a független magyarság költőjétől vette át a stafétabotot. Kiadót nem könnyen talált az apai hagyaték közkinccsé tételéhez, a keresztény és hazafias hagyományok őrzése sokáig nem volt kívánatos az egyéb ideológiák porkolábjaiknak.

A könyv előszavában tájékoztatja az olvasót az apa élet-sorsáról. 1919-ben született Pozsonyban, mely nem sokkal később Bratislava lett, s a család viszontagságai tetőztek. Több hónap helykeresés után Turbók Gyulának végre Budapesten találtak otthonra. Az idősebb Turbók középiskolásként kezdett verseket írni. Fia most főként azokra az 1940-es évek elején megjelent költői antológiákra irányítja a figyelmet, amelyekben édesapja szerepelt. Utánanézttem a kor versközleményeinek, és örömmel fedeztem föl Turbók Gyula verseit a *Napkelet* 1938-as és 39-es számában is, nevezetes szerzők környezetében. (Tormay Cecile, a lap alapítója ekkor már nem élt, tőle Kállay Miklós drámaíró vette át a folyóirat irányítását.) A harmincas évek végén, tizennyolc-tizenkilenc évesen Turbók Gyula együtt kapott nyilvánosságot például Kálnoky Lászlóval, Toldalaghy Pállal, Devecseri Gáborral, Pusztai Sándorral, a prózaírók közül Thurzó Gáborral. Közös számban jelent meg neves művészettörténészekkel (Hekler Antal, Farkas Zoltán), klasszikusokat (pl. Molière-t, Strindberget) elemző tudósokkal, egy T. S. Eliot-ismertetéssel és más nevezetességekkel, még a pályakezdő Pilinszky versével is. A *Napkelet*, bárhogy ócsárolták fél évszázadon át, az egyik legtekintélyesebb fórum volt akkoriban. A *Nyugat* legszínvonalasabb „ellenlapja” volt, noha szerzőgárdája jórészt itt is, amott is befogadó környezetre talált.

A korán érő költőtehetség érettségije után egy fővárosi lap szerkesztőségében, a *Magyar Élet* című nemzetpolitikai szemlénél kezdett dolgozni. A lap középutas szellemén nem változtat az sem, hogy a lap a negyvenes évek elején, ahogy a fiú, Turbók Attila írja előszavában, „jobbra tolódott”, bár ez semmiképpen nem jelenthetett szélsőjobb-oldalíságot: 1938-ban, amikor Turbók Gyula verse jelent meg a lapnál, id. Magyar Bálint színháztörténész szerkesztette, korrekt polgári szellem-

ben. Negyvennégy októberéig a műfordító Szij Gábor, a szocialista időkben is megbecsült, könyvszerkesztői munkát végző irodalmár jegyezte az orgánumot. A nyilas hónapokban már meg sem jelent a népieket szívesen foglalkoztató, németellenességéről is ismert újság. Az 1939-től megalapított, Püski Sándor által működtetett Magyar Élet Kiadó repertóriumát közölte az újság, a címek azonosságához ennek is köze lehet. Ne tévesszenek meg bennünket a „vonalas” sajtótörténetek: Turbók Gyula egy népi-nemzeti szellemben szerkesztett lap munkatársa volt; Püskiek a népi irodalmat támogatták. Az ostrom előtti fejtelenségben, a lap októberi megszüntetése idején a szerkesztőségi szobákban bujtatott olyan baloldali és



Turbók Attila
- Turbók Gyula

Könyörgés
a megtalált
Istenhez

zsidó értelmiségieket, katonaszökevényeket, akiket „felkoncolás”, bevagonírozás fenyegetett. (Ebben Kálnokyra, Ottlikra emlékeztem engem.) 1945-ben a keresztény és demokrata értelmiségiek között kereste helyét. Hazáját és önmagát rövid ideig szabadnak érezte, de a történelem gonosz fintoraként (talán egy „jóakarója” miatt?) április elején letartóztatták, az újonnan alakult vallató és számonkérő osztagok markába került, s a vallatások során súlyos gerinc sérülést szerzett. Turbók Attila szerint dokumentumok bizonyítják, hogy az igazoló bizottság elé citált apja mellett nem egy jeles baloldali író, köztük Déry Tibor és Fodor József egyértelműen tanúskodott a költő-szerkesztő tisztességes és bátor viselkedése mellett. Szabadon folytathatta volna életét, habár az ütlegektől megrokkantan. Ám 1946 nyarán súlyos gerincvelő-gyulladás gyűrte le megkínzott szervezetét, és ebbe rövidesen belehalt. Feleségét és hároméves Attila fiát mindössze huszonhét évesen láthatta utoljára. 2019-ben lenne százéves.

Milyen költő volt Turbók Gyula – ez a kérdés izgatja az utókor most, hogy nagy késéssel megismerhettük verseit. Nem volt újíto – értékőrző inkább –, de ifjúságához illőn forradalmas lázak, tervek és gondolatok izgatták. Budapesti létére a szegényparasztok, zsellérek szószólójának tartotta magát, a népi-urbánus csatározások idején középutas volt. Nem felejtkezett meg a munkásokról sem. Költészetére eleinte főként Ady hatott az időnkénti bús-dekadens hangulatainak átütő vitalizmusával, istenességével és mindennek fölé emelt magyarságával. Kulcsszavai közé tartozik az ősi erény, a krisztusi jóság, az Ady által emlegetett „magyar élet” óhajta, mely

Turbók Gyula Budapest, 1945

Arcodra borulnék, sebeid takarnám
Veronika ősi kendője ha lennék,
jaj, mély sebeidből, lázverő eredből
őrült Nérók véres harsogása zeng még.

Városom, Budapest, – sikolt a szó bennem –
ez voltál kezükben: egy perc, semmi – torlasz,
világ-romok alatt, összezúzott testtel,
fekete pecsétként az égre sikoltasz.

Ezek voltak hát ők, hitványak, bitangok,
életet hirdettek öntelten és bambán,
szinte még úgy érzem, omló tornyaidból
elmúlt sikolyaink tébolya szakad rám.

Omló falaid közt így ültünk szorongva,
kiűzve sorsunkból, gyilkolva és vereten,
új Nérók mámorát csorgatta a pohár,
majd a földre hullott, méreggel betelten.

Városom, Budapest s szomorú magam, te,
ne nézd sebeinket, erőt láss, mi hódít,
új tornyokat épít, új, tisztább világot
s házfalakra tűzi győztes lobogóit.

egy tisztultabb jövőben legyőzi a háború okozta veszteséget, és kiáll külföldre szakított honfitársaiért. Turbók Gyulának a békét óhajtó Mécs László hatását sem kell szégyellnie, amikor a székelyekért, zsidókért egyaránt perelt. Izzó magyarságát nem árnyékolta be a fölülről irányított revansvágy. Mindig az emberi lény jobbik felét szólítja meg, csak a nép-ámító, a tömeget mint csöcseléket uszító demagógokról ír kárhoztató szavakkal.

Versformáival kezdetben inkább a nyugatosoknál gyakori rímes jambust követi, de ezeken is áthallik a magyaros ütemezés. Idővel a sorátvetésekkel, anapestusokkal élénkített és a monotonitást más módon is korszerűsített félrímes magyaros vers válik nála gyakoribbá. Néhány szabadverse Illyés *Nehéz földjét* juttatja eszembe, demokratikus érzésvilága úgyszintén. Forradalmira hangolt verseiben is inkább a nemzeti összefogást sürgeti, mintsem hogy a megosztó, együgyűen polgárgyalázó osztályharcot szítaná. Örömmel fedeztem föl

...vallató és számonkérő osztagok
markába került, s a vallatások során
súlyos gerinc sérülést szerzett.

Turbók Gyula verseiben a harmadikutas magyarságot, amelynek gondolatrendszerét a *Nyugat*nál is otthonos Illyés, Németh László, a népi szociográfiaiírók, Kovács Imre és a magyar demokrácia harcosaként megtisztult politikai lángelme, Bajcsy-Zsilinszky Endre dolgozta ki a Horthy-korszak és a német fenyegettetés ellenében. Hozzájuk és Szabó Dezsőhöz hasonló óvni szerette volna népét Turbók Gyula a „germán” veszedelemtől, de a fajelmélettől is. Akiknek 1945 tavaszán is az útjukban volt, azok vagy a szovjetek „muszkavezetői” voltak, vagy ideológiáktól függetlenül az erőszak és a bosszú mindenkorai zsoldosai, akiknek legutoljára a haza érdekei jutnak eszükbe.

Turbók Gyula szinte még kamaszkori verse a *Kubikusok*. (Ő így írta a kubikusokat:) „...Szegények, nyomorultak, lelkem mint zászló / veletek lobog. / Nincs törvény, mi elszakítson. / Nem jelszó és program vagytok, / elmúlhatatlan test és örök ritmus, / századok gerince: talicskátokban a történelmet / vonszoljátok”. A „kétlelkű” Adyval itt mintha vitába szállna – a minden ízében magyar Ady nevében: „A vers nekem nem a drága mákony, / a vers nekem az ősi csillag, / ő vezet itt vad éjszakámon”. Krisztusi szeretet, megtisztuló haza és emberiség, tavaszi megújulás, szerelem – ezek mind vezéreszméi közé tartoznak. A versírás alkalmi pedig rövid időszakokra szorultak: a német megszállás, a nyilasok alávaló hatalmaskodása, az ostrom és a mások bűneiért elszenvedett megtorlás miatti rokkantság erősen beszűkítette költői lehetőségeit.

Én azt remélem, hogy a rokonszenves hangú, fejlett formakultúrájú és nézeteiben feddhetetlen keresztény-nemzeti, de sohasem valamilyen „kurzust” követő Turbók Gyula végre megtalálja helyét a költészet rejtett értékeit gondosan számon tartó majdani antológiákban és irodalomtörténeti kézikönyvekben.

ALFÖLDY JENŐ

Turbók Attila – Turbók Gyula: *Könyörgés a megtalált Istenhez, Hét Krajcár Kiadó, 2018*

Hűséges szökés és hűtlen visszatérés

Pósa Zoltán regénye hazaszeretetről, hűségről, migrációról

A 89. Ünnepi Könyvhétre jelent meg Pósa Zoltánnak a *Hűséges szökés és hűtlen visszatérés I-II.* című megaregénye. Ebben az öt tételes műben (*Hűséges szökés, Hűtlen visszatérés, Elhívás, vagy kísértés, Egész életutam hozzád vezet Uram, Függelék*) szerzőnk egy olyan ízig-vérig mai történetben írja le a kor emberének problémáit, amely úgy sodor magával, hogy közben észre sem vesszük, mekkora utat ír le térben és időben, mennyi szegmentjét és villanását mutatja be a XXI. század első két évtizedének. S a szereplők sorsát vizsgálva, a regény elején még nem tudhatjuk, vajon mit remél Liluka, alias Halász Lilla Mária, a zseniális free-jazz elektromos csellóművész az életől, amikor oly sok év után visszatér szülőföldjére. Találkozik-e egykori szerelmével, Bedécs Csabával, a költővel? Felhorgad-e benne az elhagyott haza iránti vágy, hogy visszatelepüljön Magyarországra, szülővárosába, Debrecenbe?

Pósa Zoltántól tudom, hogy a *Hűséges szökés és hűtlen visszatérés* című nagyregényt a Nemzeti Kulturális Alap irodalmi szakkollégiumának 2015-ben megkapott ösztöndíj-támogatásának segítségével öntötte végső formába.

Az író már a *Pósa Zoltán, akinek nyitott könyv az élete* című monográfiával kapcsolatos munkabeszélgetéseink során utalt arra, hogy készül a *Hűséges szökés és hűtlen visszatérés* című valóság-hú szintézisregénye, s megállapodtunk, hogy ezt a könyvet most a Coldwell Art Bt. rendezi sajtó alá, egyetértésben Mezey Katalinnal, Pósa Zoltán életművének gondozójával. Pósa Zoltán agyából pallaszi szikraként kipattanva megszületett a főhős, a zseniális debreceni, fancikapusztai születésű free-jazz csellóművész, Halász Lilla Mária, zenész csúfnévén Liluka alakjában, akinek elsőprőn tehetséges játéka a hetvenes évek közepe táján *Ki mit tud?* győztesse segít egy amatőr együttest. Ám, mivel a tévé képernyője előtt azt a kijelentést teszi, hogy „világunkat már csak a keresztény hit mentheti meg a végpusztulástól”, a zeneművészeti főiskola filozófiai szakoktatója az eltávolíttatását kezdeményezi. Ezért krimibe illőn kalandos körülmények között szökik meg a *Ki mit tud?* győztesének járó malmói jutalomfellépés-sorozatból Dániába, ahol közeli rokonai élnek. Nem tehet mást, csak így lehet hűséges a hivatásához. A szökést megelőző héten búcsúkoncertet adnak a debreceni egyetem klubjában, ahol a főhős nő életének minden fontos szereplője megjelenik, köztük reménytelenül nagy szerelme, az üldözött ellenzéki költő, Bedécs Csaba is. Ez a modern *Walpurgéj* és *Boszorkányszombat* a regény egyik legviharosabb, expresszívebb érzelmi csúcsa.

Liluka Dániában hamar befut, befolyásos rokonai segítségével soron kívül tehet állampolgári vizsgát. Elvégzi a zeneakadémiát, helyből benn maradhat cselló szakoktatónak, miközben egy ötcsillagos hotel világhírű zenekarának világhíres

szalonzenésze lesz. Sorolhatjuk tovább a sikertörténet stációit: két gyermek anyja, koppenhágai lakástulajdonos, látszólag mindent elér, amit emigráns magyar idegenben elérhet. Ám mégis boldogtalan, mert Dániát soha nem érezte még átmenetileg sem hazájának. A diadalok és elismerések ellenére új életének első pillanatától fogva hazavágyik Magyarhonba, szülővárosába, s szeretne újra csak komolyzenész és free-jazz bajnok lenni. Ám jó ideig kötik őt új életének családi elköteleződéséi, a rendszerváltozási folyamat baloldali megtorpanásai, a visszarendeződések miatti szorongások. De amint nyugdíjba vonul 2018-ban, a rendszerváltozást követő huszonnyolcadik esztendőben, nyomban hazatér a megüresedett szülői házba. Részben azért, mert úgy érzi, 2010, a Fidesz–KDNP kétharmados választási győzelme óta végre emelkedő félben van az ország. Repatriálásának másik fő oka, hogy az agresszív, gyilkolós, erőszakolós migránsnak álcázott új honfoglalók elviselhetetlenné és életveszélyessé tették a mindennapokat immár egész Skandináviában, (ahogy Párizsban, Nyugat-Európában és Brüsszelben is. Tehát nem csupán azért tér haza, mert különben megölné a honvágy, hanem mert Európában szinte csak Magyarországon (és Lengyelországban, Szlovákiában, Csehországban) lehet ember módjára létezni. A regényből kiderül, hogy hazatérésének vannak magánéleti motívumai is. Tervezi, hogy összehozza a régi nagy *Ki mit tud?* győztes csapatot legalább egy nosztalgiaconcert erejéig. Azt reméli, hogyha nem is állandósul a legendás banda együtt zenélése, felfrissítheti a régi barátságokat. S talán elkezdődhet valami egykori nagy reménytelen szerelmével, akiből elismert író, költő lett. Elképzeléseinek valóra válásában segítheti, hogy magyarnak nevelt, hozzá hasonlóan zseniális zeneművész leánya már hat éve „repatriált” Magyarországra.

...krimibe illőn kalandos körülmények között szökik meg a *Ki mit tud?* győztesének járó malmói jutalomfellépéséről...

Tehát megvalósítva régi álmát, hátrahagyva családjának nagyobb felét Dániában, megtér gyökereihez. Itthon el van ragadtatva Budapestről, Debrecentről. A nagy Ó-vel szintén találkozik, ám nem úgy, ahogy szeretné, hiszen a költő szerelmi házasságban él, boldog családfőként, egy nagyszerű fiú apjaként. Egy viharos, nagy emlékidéző éjszaka során megtudja reménytelen szerelmétől, a költőtől, mi lett a zenekar tagjaiból, s mindazokból, akik részt vettek ama régi nosztalgiaconcerten és monstre bulin. Eme második, az elsőhöz hasonlóan

zaklatott Walpurgéjen kiderül, ki futott be szédületes karriert a rendszerváltozás után, és ki kallódott el, vagy bukott el dicstelenül, nem kis mértékben azért, mert túlságosan beléje költözött az 1990 előtti világ teljesítményellenes eróziója. Van, akinek szárnyakat adtak a változások, másoknak sikerült alkalmazkodniuk az új világhoz különösebben látványos felívelések nélkül.

IPósa Zoltán a regény legdrámaiabb mágneses erőközpontjává azoknak a kiemelkedően tehetségesnek indult embereknek a fiaskóját tette, akik haláluk előtt részben a Kádár-kort, részben a változásokat okolták, pedig legalább annyira felelősök önmaguk is kudarcba fulladt életükért. Igazi írói feladat volt érzékeltetni ezt a borotvaélen egyensúlyozó két tételt, amelyek látszólag kizárják egymást, de az „élet lényege” éppen az, hogy lehetetlen maximák béklyójába zárni, sőt, a paradoxonok börtönéből is kisiklik. A regény bölceleti sugallata: igaz, hogy mindenki felelős a saját sorsáért, de az szintén igaz, hogy 1990 előtt nem létezett önfeladó kompromisszumok nélküli önmegvalósítás, a tisztességes ember háttérbe szorult. Ezért a rendszer a hibás, de ha hagyta magát, és elkalldott, mégis ő a bűnös az önsorsrontásért és a Peer Gynt-i élethazugságokért. A nagy csapat szétesett. A búcsúkoncert terve nem valósulhat meg, ám Liluka lánya és hajdani szerelme segítségével elkezdhet egy föllépéssorozatot, amellyel bizonyítja, hogy ő igazi teremtő géniusz, aki – hasonlóan a kiemelkedő művészekhez, többek között a nemrégiben Szent István-renddel kitüntetett Eötvös Péterhez – a világ minden más táján lelkében magyar maradt. A hősnő azzal szembesül a regény fináléjában, hogy Dániában ugyanúgy magányos lenne, mint Magyarországon, de haza kell térnie, mert egy magyar ember számára csak Magyarország jelenthet boldogulást és megnagyvást.

Pósa Zoltán regénye azért egyedülálló, mert autentikus sorsmodellekből megteremtette az új Magyarország hiteles irodalmi összképét. A főhős karakterét gazdagította Nyugatról, Frankhonból, Brüsszelből, Skandináviából hazatért, Erdélyből, Felvidékről, Kárpátaljáról az anyaországba telepedett férfiaktól-nőktől hallott lélektani tapasztalatokkal. A hősnő fátumát „billegőbbé tette”, hogy kicsit itt is otthontalanná vált, s ha nem is boldogtalanul, de nyughatatlanul, örök vendéggé stigmatizáltan tér hazájába, s csak az alkotás marad számára és keresztény hitünkhöz való teljes megtérés.

Ember- és írópróbáló feladat lehetett átélhetően megjeleníteni a főhős és szerettei valódi lélektani drámáját. Pósa szándékosan festette vonzóvá Dániát, Koppenhágát, a varázsos Tivolit, s rokonszenvéssé mindazokat, akiket Liluka bizonyos mértékig tényleg hűtlenül Dániában hagyott. Nem akar szakítani velük, de gyakorlatilag mégiscsak eltávolodik fizikai értelemben azoktól, akik őszintén szeretik, s akiknek még hiányzik. Magyarországi szeretteinek élete viszont már teljessé vált Liluka nélkül is. Úgy írta meg a könyvét, hogy a haza iránti hűség bizonyuljon erősebbnek, ám ez a döntés újabb fájdalmas stigmákat indukált.

Summa summárum: Pósa Zoltán legeslegújabb nagyregénye a Tolsztoj nevéhez köthető realista nagyregény formát kombinálja olykor analitikus-visszapillantó, néha az avantgárdhoz húzó elemekkel, versbetétekkel, s nem ritkán kalandregényesen lendületes, pörgős cselekménnyel, ám mindezt csak annyira, amennyire az elmélyülten filozofikus mű gondolatisága ezt megkívánja. A két kötetben egyszerre kavargó múlt és jövő, elvagyódás és visszatérések, Koppenhága mesevilága és a legújabb kori magyar és világpolitikai élet. Nagy merítés ez, nem mindenki birkózott volna meg vele. Rövidebben a hazaszeretnek és a hitnek ezt a regényét talán nem is lehetett volna megírni. Mindenesetre a József Attila- és sok egyéb díjjal kitüntetett szerző újból formabontó, ám egyszerre olvasmányos művel jelentkezett. A *Hűséges szökés és hűtlen visszatérés* két kötete alatt meghajlik az asztal.

GÁSPÁR FERENC



Németh István Péter *Indulás 07:35*

Hosszú és egyenes völgyeken
át szalad az autóbusz veled és velem,
utánunk villan utolszor – egyszer,
aztán nem is látod, amíg Keszthely
szélét el nem érjük – a Balaton öble...
Így érünk finomabb ködökbe.
Fölragyogni csak Lesence után fog a
pléh-Krisztus arany homloka
rozsdálló lombú diófák alatt, s még él
egy sebszínű őszi virág a lábfejenél.
Magasabbra komló és ördögcérna fut
traverzekre. S elhagytuk a vállusi falut
is már. És feltűnnek: mik is vajon...?
Madarak? Vagy fagyöngyök? Csupasz ágakon.

SZITÁNYI GYÖRGY

És a tenger

Tóvölgyi László esperes plébános emlékének

Biztosítótút szúrt a végébe vezetőnek, és befűzte a gumit a korcon hasított nyílásba. Hullámzott a vékony anyag, fodrozódott, ahogy fúrta fejét a szűk vájatban, s minél távolabbra hatolt, annál sűrűbbé lettek mögötte a hullámok. Amikor fáradni kezdett, és görcs húzta a kezét, föltekintett, hogy egészben lássa, hol tart. Még mindig alig volt gumi a hullámzó, kék textilben. Szinte semmit sem haladt. Mindig hiába? Az út vége, ahol elvarrja majd a szálát, és rögzíti a gumiszalagot, végtelen messzinek tűnt.

Belemerítette az evezőt a vékonykék vízbe, meghúzta, jól érezhetően gyorsult. Ezt kívánta. A kívánság jellemző tulajdonsága az, hogy az emberi szabadságot valamely részérték megvalósítására indítja. A gyorsulás még nem minden, és igazán csak az kérdéses, hogy a megváltozott mozgásállapot mikor lesz ismét egyenletes sebességgé, és legyőzhető-e folyamatosan a közegellenállás. Nehéz dolgok ezek, mondta apja évtizedekkel korábban. Nem sokkal érettségi előtt meghívták hozzánk..., mindegy, te úgysem ismered. Addig azt hittük, építjük már az életet, de ez az ember olyan mélységet nyitott meg, hogy beleszédültem. Talán mindannyian, de én biztosan. Fölemelte a fejét, és megpillantotta a végtelent: ég és víz egygyé mosódott, a szemhatárt feloldotta az egymásra vetülő kékség. Apám valahol a közelben lehet, hogy ennyire testi módon jelent meg nekem, de hiába figyelt, a dimenzióitól megszabadult végtelen tér mindenfelé a szabadságról hallgatott, és a szabadság szédítő volt.

Nem emberi, mert az emberi szabadság mind a filozófiai, mind a teológiai antropológiának tárgya, márpedig e szabad-

ságnak tárgyhoz köze nem lehet, elmélkedett, hiszen úgy találta, az ember vállalja, hogy fizikai munkával, akár gumibefűzéssel valósítsa meg a maga történelmi lehetőségeit. Ez a szabadság nem tartalmazott semmit az emberi munkával elérhetőnek hitt dolgokból. Arról nem is beszélve, hogy ezúttal választással való korlátozásról nyilván szó sem lehetett. Az ember se jót, se rosszat nem választhatott, de még ahhoz sem érzett indíttatást, hogy tiltakozzék a vele nem osztozó, határtalan tér minden irányú vonzása ellen.

Ez a szabadság nem tartalmazott semmit az emberi munkával elérhetőnek hitt dolgokból.

Szaporán gyűltek mögötte a hullámok, sokkal erélyesebben tartva vissza haladását, mint azt tűrhetőnek ítélte volna. Ha pedig maga mögé csapott tehetetlenségében, a fodrok megsokszorozódtak, amint arról Huygens professzor rendelkezett annak idején, és még nehezebben tudott velük megküzdeni. A verejték a szemébe folyt, görnyedt háta görcsösen kapaszkodott gerincébe. Ütemesen nyögött, és a gyengülés dűnnyögő munkadala megkönnyítette a haladást.

Még sehol sem tartok, apu, szólt a kékségnek. Miért, talán hozzám indultál? Nem. Na, ugye, mi közöm nekem ehhez? Apu, neked jelentékeny tanáraid voltak? Most hogy jön ez ide? Némelyikük nagy ember volt, némelyik nem. Milyen nagy



Ország László fotója

volt, aki a legnagyobb volt? Több mint kétméteres, és apu hangját fölszívta a csend. Gúnyos nevetése elégedetten borzolta a felszínt.

Nehéz úgy ez az apákkal, kapaszkodott újra a munkába, mindig akkor nevetnek ki, amikor belenyugszunk, hogy irántuk érzett önkéntelen tiszteletünknek sokkal inkább a hagyomány az alapja, semmint az ősök kiválósága, és erre fel előjönnek a befejezettségéből, hogy újra kezdjék önérzetünk megcsúfolását. Most is ez történt. A most nem valamely egyenértékű mozzanatokból álló sor valamelyik pontja, hanem a meditációban transzcendált tér és idő, az örökkévaló pillanat, amely a jelen és a jövő, amint múltként jön elő. Ha megöltem volna a katonát, most nem kellene erőlködnöm, nyugodtan fekehetnék a parton, hogy ő nem fog előjönni, mert csupán a lelkiismeretem üldözhetne, ám ellenséget ölni erény. Valószínűleg erény, és csak másodsorban lehet bűn, hogy a magunk védelmében megszüntetek egy életet, amit akkor sem tudnék visszaadni, ha belátnám egy ilyen gyilkosság etikumának álságos voltát. Most a katona és az övéi halálra keresnek, ami azzal jár, hogy jó okom van magamat élehetlen hülyének ítélni. Ők motiválva vannak, belőlem pedig hiányzik az élet-ösztön. Az ilyen ember, beszakad a hátam, a verejték kimarja a szemem, két kezem idegenné lett mozgása pedig jobban zavar, mintha meg sem mozdulnék, hogy felszívódjam e kékségben, szóval az ilyen ember nem kellően motivált; vagyis nem érintette meg a kegyelem, hogy üdvösséges cselekedetével eleve elhárítsa övéi fölül az ellenség veszedelmét.

Persze, hogy röhög rajtam az öregem, ha őt már nem lehet megölni.

Szutrély Péter

Míi túúú

...hiába igyekezzünk támogatásainkkal a könyvkiadókat, folyóiratokat az online felhasználás irányába terelni, még mindig van egy szektaszzerű népség, akik szertartásosan ragaszkodnak a nyomtatott kiadványokhoz, azokat szeretik kézbe venni, lapozgatni...

Fontos Ember

Itt az igazi ronda idő! Egy klimaválságos, hosszú, forró nyár után hideg, nyálkás, bebujós.

Vannak elmaradások. Könyvet, folyóiratot lep be az asztalon a finom szállópor. Megsajnálom őket, mert nem voltak velem a meleg nádmenti alkonyokon. Nélkülük volt való a vízi világ.

Lássuk csak! Kezembe veszem a könyvet. Szép munka. Finom papírlapok. Felnyitom, ősi rítus szerint, leghátul, jobbról balra lapozva. Ilyenkor szoktam imádkozni eleinkhez, azokhoz, akik még ebbe az irányba rakták a rovást.

- Ne fogdosson! – szólal meg kezemben a könyv.
- Pardon! De hát ez a finom bőrkötés olyan selymes!

Rá nem vonatkozik se a fele-, se az egészszbaráti szeretet. Nem is veszélyes a létet követő nemléttben létezni, ahol akkora a szabadság, mint itt körülöttem, és a fater is csak jön-megy, akár az alföldön az ördögsekér.

Repülőgép visított a feje fölött, a nap helye felé szállt. Ekkor értette meg, miért idegen a látvány: a fény minden irányból jön, tehát árnyék sem lehet. Megnézte, tényleg nem volt. Értetlenül bámult, hogy a mögötte fodrozódó, egyébként sima, végtelen lepelszerű kékségről úgy eltűnt a meleget adó égitest, mintha ellopták volna.

Szemfényvesztés.

Mint amikor megérkeztek a kultikus mikiegerek, és Iván leszármazottai teniszlabdákat meg töltőtollakat osztottak az álmétkodó népfiaoknak. A népfiaok pedig elragadtatásukban beszavazták a legrátermettebb osztogatókat a parlamentbe. Közel lehet a part, megjelentek a madarak is, a repülőgép pedig lángszínű, bömbölő csóvát húzott, és dörögve vágódott a kékségbe. Nyomában terjedő, vörös folt támadt.

Tudtam, hogy nem úszom meg, rosseb az anyját, ordított az ember. Vérző ujját mohón szopogatta. Ránézett, megcsodálta, milyen méltósággteljesen buggyan a felszínre a vére, és dühösen lerázta ujjbegyéről.

Már látszott a part; halványkék szegélyéhez illesztette a gumit, és gondosan elvarrta, mert az ő szabadsága kimerült abban, hogy dolgozhatott, és ha elrontotta, választhatott, hogy szentség-e, vagy nem.

Vékony anyagú, világoskék nyári pizsamanadrágjának korcát fodrosra húzta a befűzött gumi.

Elégedett volt.

– Maga szemtelen! Még a végén képes elmerülni bennem, elmélyedni, mi! Még a polcon se lehet nyugta az ember könyvének az ilyenektől? Zaklatni a szegény magunkfaját, azt igen, azt tudnak maguk, maguk, maguk taperolósok! Pedig hányszor megmondták már, sőt követelték, hogy hagyjanak bennünket békén, ne fogdossonak, ne nézegessenek szeméremtelenül, ne zizegessék lapjainkat, mint valami rabszolga-kereskedő az élő áru köntösét! Megmondták, hogy ha rátör magukra a betű utáni kívánás, ott van épp elég betű a képernyőkön. Nem kell őket fogdosni, ráadásul válogathatnak az ilyen szatírok, mint maga a garamondtól száz típuson át egészen a helveticáig. Kell maguknak több? Szóval tegyen le azonnal!

Leteszem.

Egy szép folyóirat! Műnyomó, drága papír, havonta megérkezik egy példánya, ágyba viszem.

– Ne fogdosson! – hallom. Aztán még azt is: – Brrr...

De fogdosom! A könyvet is, őt is, mindegyiküket! Fogdosom, tapogatom, lapozom, mi több, szaglászom, kezeim között hengergetem, morzsolgatom, délután magamhoz rántom, halk zenező mellett nyomorgatom, egész éjszakára ágyba viszem!

Legyek boszorkány! Legyen a városban titkos szektává az otthonom, legyen gyanús még a hímnemű kutyám ugatása is!

A koreai észjárás



PALLAS
ATHÉNÉ
BOOKS

Boyé Lafayette De Mente legújabb könyvéről

Boyé Lafayette De Mente nem kevesebbre vállalkozott, mint arra, hogy egy könyvnyi terjedelemben összefoglalja a koreai kultúra sajátosságait. A szerző már jártas az ilyesfajta feladatok megoldásában, ugyanis megírta a japán és a kínai észjárásról is. Az e munkák során szerzett információk alapján fontosnak tartja annak hangsúlyozását, hogy a koreaiak sajátos, egyedülálló személyiséggel és kultúrával rendelkeznek, amely egyáltalán nem hasonlítható össze a többi ázsiai országgal.

A kötet nem részekre vagy fejezetekre tagolódik, hanem címszavakra, vagyis egy-egy koreai kifejezésre. ABC-rendben sorjáznak az újabb és újabb szavak, amelyeknek nemcsak a jelentésüket kapjuk meg, hanem kulturális jelentőségüket is, végigvezetve szinte az egész koreai történelmen. A leírásokban nagy hangsúlyt kap a konfucianizmus és a buddhizmus, hiszen döntő hatással voltak Korea életének minden szegmensére. A kínai és a japán megszállás is sarkalatos pontját alkotja a leírásoknak.

A konfucianizmussal kapcsolatban például olyan fogalmak jelentését vizsgálja, mint az apakultusz (*aboji*); fiúkultusz (*adul*); a szellemekkel való kapcsolatban maradás (*chang sung*) vagy az anya szerepe (*omoni*).

A társaskapcsolatok, a kollektív felelősség és az öntudat témakörében sorra veszi többek között a tudat békéjét (*anshim*); a felelőségteljes döntést (*chaegim*); az arc megőrzését (*chae-myun*); a szégyen kultúráját (*changpi*); a szabadság erejét (*chayu*); a családnak való megfelelést (*chib*) vagy a logikusságtól való tartózkodást (*nolli*).

Nagy témakörök a Korea történelmében fontos jelentőséggel bíró fogalmak magyarázatai, valamint a szokások, hagyományok világába tartozók is. Álljon itt példaként egy találmásra kiválasztott fogalom magyarázata:

A féltékenység mint tabu (*shisaem*): az ősi idők óta kezdve egészen 1910-ig törvények tiltották a feleségek számára, hogy féltékenyek legyenek, még akkor is, ha férjük köztudottan hűtlen. Aki megsértette ezt az elvet, az régen az életével fizetett, később pedig válással és becsületvesztéssel büntették.

A mű végére érve kirajzolódik, hogy a kereszténység, a buddhizmus, a konfucianizmus és a sámánizmus gyakorolta a koreai kultúrára és hagyományokra a legnagyobb hatást, és ma már egyszerre vannak jelen, mindenfajta konfliktus nélkül.

A könyv nemcsak a koreai kultúra iránt érdeklődők számára nyújt gondosan összeállított tudnivalókat, hanem azoknak is, akik meg szeretnék érteni a koreai emberek gondolkodásmódját. Ennek érdekében gyakran találkozunk olyan megjegyzésekkel a könyvben, amelyeket az író azoknak szán, akik Koreában vagy koreaiakkal szeretnének üzletet kötni.

A KOREAI ÉSZJÁRÁS

BOYÉ LAFAYETTE DE MENTE

ISMERKEDÉS A KORTÁRS
KOREAI KULTÚRÁVAL



Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Szabó Pap Edit

Munkatársak: Lukáts János, Németh István Péter,

íPapp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2019. január, sorszáma: 1/2019

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. I/12.

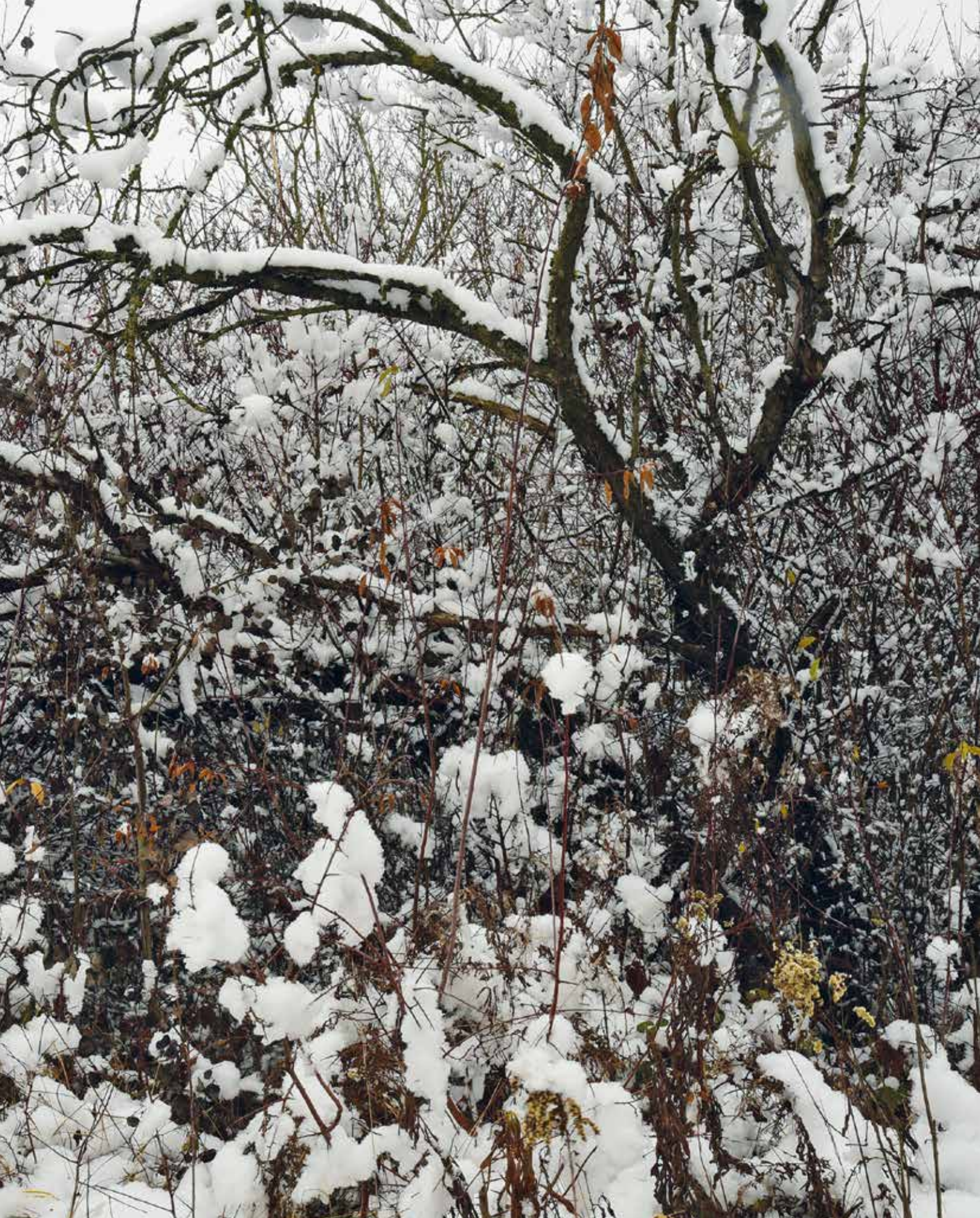
A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

IBAN szám: HU62 – BIC (SWIFT kód): BACXHUHB


BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY



Ország László fotója

Kapható az újságárusoknál

A *Bűvópatakot* 2019-ben is keressék az újságárusoknál!
A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető
az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

